

Modern Türklük Araştırmaları Dergisi

Cilt 10, Sayı 4 (Aralık 2013), ss. 43-70

DOI: 10.1501/MTAD.10.2013.4.41

Telif Hakkı©Ankara Üniversitesi

Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi

Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü

Gerçeklik ve Kurgu Olarak Osmanlı'dan Cumhuriyet'e İstanbul'da İntihar

Rüya Kılıç

Hacettepe Üniversitesi (Ankara)

ÖZET

İntiharı anlama ve açıklama çabası çok sayıda çalışmanın konusu olmuştur. Bu çalışmada ise intiharı şimdiye kadar Türk tarihinde üzerinde durulmayan bir yönü yani Osmanlı'nın son döneminden erken Cumhuriyet'e İstanbul'da "kendine zarar verme"nin tarihsel, ahlakî ve toplumsal anlamı sorgulandı. Bu aynı zamanda toplumun kınamadan acımaya varan ama her halükarda bir hastalık olarak gördüğü intiharı mümkün olduğu ölçüde münteherin sesinden duyma çabası da oldu. Ne kadar çok istatistiksel veriye dayandırılıp çekici bir teorik çerçeve ile birlikte sunulursa sunulursa her intihar kendine özgüdür. Çalışmada bu bakışa dayanan yaklaşıma bağlı kalındı. Dolayısıyla öncelikle kişisel yaşamlara ve ölümle sonuçlanan intihar vak'alarına odaklanıldı. İstanbul'daki intiharı tarihini elbette kültürel ve toplumsal sorunların bir göstergesi olarak anlamak ve açıklamaya çalışmak mümkünse de, intihar olgusu bu makalede salt kolektif bellekte yer edecek bir mesele olmak yerine tek başına insanın karmaşıklığı ve benzersizliğinin de bir ifadesi olarak tarihsel bağlamlarında değerlendirmek tercih edildi.

ANAHTAR SÖZCÜKLER

İstanbul'da intihar, Osmanlı-Türk Edebiyatı ve İntihar, Osmanlı Devleti'nde İntihar, İntihar İncelemeleri

ABSTRACT

While many attempts have been made to understand and to explain suicides, this study focuses on a previously unexamined aspect of suicide in Turkish history, that of the ethical and societal meanings of late Ottoman and early Turkish Republic period cases of self-inflicted harm. In this study an effort was made to understand suicide, which society views with a variety of responses spanning between condemnation to pity, but in any case as an illness suffered by the perpetrator. No matter the amount of statistical data on which it relies, nor how attractive the theoretical framework in which it is centered, each suicide remains very unique. The approach of this study is based on this perspective and thus focuses primarily on personal lives and deaths. While the history of suicides in Istanbul can be understood and explained as an

indication of cultural and societal problems, in this study, rather than viewing suicide as an issue that exists within the collective memory, we examine this act as an expression of human complexity and uniqueness within a particular historical period.

KEY WORDS:

Suicide in İstanbul, Suicide in Ottoman State, Ottoman-Turkish literature and Suicide, Turkish Suicide studies.

1. Giriş

Varoluşsal bir sorun olarak intihar tıp, felsefe, psikoloji, edebiyat ve ilâhiyatın önemli meselelerinden biridir. Onu anlama ve açıklama çabası çok sayıda çalışmanın konusu olmuştur öyle ki mevcut literatürün genişliği ve derinliği karşısında etkilenmemek mümkün değildir. Bugün, daha ziyade bireysel ve toplumsal kaynaklı verilerin bir araya getirildiği istatistiksel bir çalışma düzeneği çerçevesinde ele alınan intiharın sebepleri, yöntemleri ve önlenmesi üzerine oldukça fazla veriye sahibiz. Örneğin, bireyi kendini öldürmeye eğilimli hâle getiren temel faktörler - kalıtım, ağır ruhsal hastalıklar, dürtüsel veya saldırgan mizaçlar - yaşamda insanı intihara eğilimli hâle getiren bu hassasiyetlerle ölümcül bir etkileşime giren bazı olaylar ve koşulları biliyoruz: duygusal başansızlıklar, karmaşalar, ekonomik veya meslekî yaşamdaki aksaklıklar, kanunla karşı karşıya gelmeler, ölümcül ya da kuvvetten düşüren hastalıklar, çok utanç verici ya da kişi ve toplum - çevre seviyesinde öyle algılanan durumlar, alkol ve madde kullanımı. *Kimlerin intihar ettiği*, en hassas yaş grupları, toplumsal statüleri, en yüksek risk gruplarının cinsiyeti, kullanılan yöntem, tercih edilen yer, zaman ve mevsime dair de bilgilerimiz mevcut. Fakat insanların yine de *neden* intihar ettiğinden o kadar emin değiliz. İnsanların psikolojik durumlarını, karmaşık güdülerini ve küçük biyolojik farklılıklarını tespit etmek çok zordur; bunların intihar edenlerin yaşamlarındaki varlıklarını ve oynadıkları rolü saptamak ise bambaşka bir zorluktur (Jamison 2004: 32-33).¹

Bu çok yönlü özelliği sebebiyle 'İstanbul'da intiharın tarihi' konulu araştırmamızın sonuçlarını birbirini takip eden iki yazıda ele almayı uygun bulduk. İlkinde, intiharı erken Cumhuriyet dönemi İstanbul'unda toplum, fert ve siyaset üzerinden okumaya çalışmıştık.² Zira intiharın toplumsal ve kültürel sorunları açıklamakta kullanılması dönemin entelektüellerine olduğu kadar günümüz araştırmacılarına da cazip gelen bir yaklaşımdır.³ Bu ilk yazımızda Cumhuriyet'in ilk

* Eleştiri ve katkılarından dolayı Saime Selenga Gökgöz ve Oktay Özel'e teşekkür ederim.

¹ Söz konusu eser temelde intihar psikolojisi ile ilgili olmasına rağmen burada intihar tıbbi ve toplumsal bir problem olarak da kapsamlı bir biçimde ele alınmaktadır.

² Bkz. Kılıç (2013).

³ Cumhuriyet döneminde yaşanan intihar olaylarını özellikle bu boyutlarıyla ele alan öncü iki

yıllarında genç kız ve kadınlarda intihar oranının yükselişine dair yapılan açıklamaları yeni kadın tipinin eleştirisi olarak da görmenin mümkün olduğu vurgulanmıştı. Müntehir senaryolarındaki *asriliğe* heves eden, sınırları zayıf ve iradî mukavemetleri noksan genç kızların aksine *Yeni Türk Kadını* modern, iffetli ve kanaatkâr olmalıydı. Böylece Cumhuriyet Türkiye'sinde ahlakî ve toplumsal bir hastalık olarak görülen intihar yeni, esasta kesin ve keskin bir siyasî ve toplumsal değişimin istenmeyen bir yan tesiri olarak eleştirilmiştir. Çözüm ise, paradoksal olsa da geleneksel dinî - ailevî eğitimde aranmakta fakat bu yapılırken intiharın içsel ve öznel yönü göz ardı edilmekte idi.

Bu yazıda ise, şimdiye kadar modern Türkiye tarihinde üzerinde durulmayan bir yön, daha geriye çekildi; Osmanlı son dönemi ve erken Cumhuriyet'te İstanbul'da kendine zarar vermenin bu kez ahlakî ve toplumsal anlamı sorgulandı. Aynı zamanda toplumun kınamadan acımaya varan ama her halükârda bir hastalık olarak gördüğü intiharı gerçek ve kurgu dünyasında mümkün olduğu ölçüde müntehirin sesinden duyma çabası oldu. Fakat böyle bir konu, belki de insan hayatının en özel anı hakkında konuşmayı gerektirdiğinden hiç de kolay değildir.⁴ Ne kadar çok istatistiksel veriye dayandırılıp çekici bir teorik çerçeve ile birlikte sunulursa sunulsun her intihar kendine özgüdür. Dolayısıyla öncelikle kişisel yaşamlara ve ölümlere odaklanacağız.

1.1. Modern Türk İntihar Tarihi İncelemeleri için Kaynaklar

İntiharı seçen biri için ölüm kararı en iyi ve tek çözüm yoludur. Geride kalanlar için ise tekrar tekrar müntehire ve kendilerine doğru geriye dönük kurgulanmaya çalışılan üzücü bir andır. O andan bugüne çok az şey kalır. Nadiren bir not ya da günce kaydı, bölüm pörçük hatıralar, adli kayıtlara geçen ifade parçaları ve dedikodu. Henüz çok genç ve birkaç ay öncesine kadar hayat dolu bir kızın ya da başarılı bir eğitim kariyerine sahip mühendisin, iflas etmiş bir tüccarın ölümünden anlam çıkarmak bize düşüyor. Oysa her ipucu insanın karmaşıklığı karşısında yetersiz kalabilir. Yine de intiharı müntehirlerin dünyasından anlamaya çalışmak mümkün müdür?

çalışmadan ilki, Doktor Cemal Zeki'nin *Genç Kız ve Kadınlarda İntihar, Sebep ve Korunma Çareleri* adlı yazısına dayanan Toprak (2001). Toprak, Cumhuriyet'in ilk yıllarında genç kız ve kadın intiharlarını kadın bedeni ve kadınlık üzerinden yürütülen söylemi merkezine alarak tartışır. Diğer çalışma ise, *Cumhuriyet* gazetesinin bir buçuk yıllık bir dönemini tarayan (1930-1931) Erginbaş (2003).

⁴ Bu sebeple olsa gerek Türk tarihçiliğinde intihara dair çok fazla çalışmaya rastlanmıyor. Toprak (2001) ve Erginbaş'ın (2003) Cumhuriyet dönemine odaklanan çalışmalarının dışında, Şenol (2003)'ün yüksek lisans tez çalışmasına ne yazık ki kullanıma kapalı olduğu için görmek mümkün olamadı. Bununla birlikte aynı yazarın, Şenol (2003a) az sayıda belgenin özeti ve bunlara dayanılarak yapılan genellemeler mahiyetindedir.

Bir son devir Osmanlı tarihçisi ise intiharın tarihsel toplumsal fenomen oluşuna dair merak ve araştırmasını dayandıracığı bilgiye hangi kaynaklardan ne ölçüde, nasıl, daha yerinde bir soruyla esas olarak nitelikli bir içerikte ulaşabilir? İstanbul'da intiharın tarihine yönelik her iki makalede de kullanılan kaynak gruplarının başında arşiv malzemesi gelmektedir. Doğal ölümden farklı olarak bir cinayet gibi görülen intihar için esasen adli ve emniyet arşiv evrakına başvurmak gerekiyor. Bu kayıtları Osmanlı dünyasında 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren elde edebiliyoruz. İşte zaman sınırının bu yüzyılda başlatılması böylesine bir gerekçeden kaynaklanmaktadır. 1930'ların Cumhuriyet Türkiye'si'ne kadar taşınmasının sebebi ise, öncelikle 1927 ve 1930'daki intihar salgını söylemini bu süreçte değerlendirebilmektir. Dönem aynı zamanda çok hızlı değişimlere sahne olmuştur. Dolayısıyla intiharın toplumsal, kültürel ve ekonomik sorunları açıklamada kullanıldığı göz önüne alındığında her iki dönemi de içermesi kendi içinde anlamlıdır. Ayrıca bu uzun süreç Osmanlı'da din ve sosyal dayanışmanın gücüne bağlı olarak intiharın Cumhuriyet Türkiye'si'ne göre daha az olduğu şeklinde tekrarlanan söylemi de yeniden düşünmeyi mümkün kılacak uzunluktadır.

Belgelerde çoğu detay kayıp olsa da iktidar ilişkileri ve bu ilişkiler içinde yer alanların karşılaştıkları insanî hususlarda benzersiz veriler bulunabilir. Hattâ 'intihar notları'na bile rastlanabilir. Belki de en büyük sorun müntehirin kaynaklarda konuşmaya hiç istekli olmamasıdır. "Müntehirin suskunluğu" göz önüne alındığında ilk anda tarihçi için bu intihar notlarının oldukça kıymetli olsa bile, zannedilen aksine 'intihar notları' intiharı açıklamaya çok yakın değildirlir. Hayatını sona erdirmeye karar veren insanların tam ve derinden hissetme, yoğun veya özgün bir biçimde kendini aksettirme, dünyayı siyah-beyaz harici görme yeteneklerini kaybetmiş olabilecekleri elbette iddia edilebilir. Yolun sonuna gelmiş bir ruhun karanlık iç işleyişini söze dökmek, zihni açık, akli başında insanlar için bile çok zorken depresif durumda, kafası karışık, umutsuz ve zihni artık açıklığını yitirmekte olan birinin belagat göstermesi pek mümkün değildir. Uzun süren ruhsal ıstırapla beraber sinir, heyecan ve umutsuzluk intihar notlarının ortak noktalarıdır (Jamison 2004: 96, 97, 107).

Bir diğer kaynak grubu, intihar haberleri ile intihar hakkındaki yazıların yer aldığı süreli yayınlardır. Burada İstanbul sokak haberlerine duyarlı bir gazete olduğu düşünülen *Son Saat* seçilerek, gazetenin 1925-1928 yılları arası yayını tarandı. Gazetede çoğu zaman birinci sayfada büyük harflerle ve çarpıcı başlıklarla intihar öyküleri okuyucu kitlesinin merakını uyandıracak şekilde düzenlenmiştir. Bu, olayın seyrinde, hikâyesinde genel bir ahlâk anlayışının sınırlarının dışına taşınan sıfatların yakıştırıldığı gerçek kişilerin sahnede figüran ve rollerin paylaşım olarak yeniden var edilen bir stereotipleştirmedir aslında: Çaresiz baba, ahlâksız kadın, asabi genç kız, ne yaptığını bilmeyen deli. Kimi zaman bu anlatılara müntehirlerin daha incelikli

yaklaşımları sızmayı başarır; hatta bu yumuşak, acıma duygusunu okura geçirmek istercesine haber verme tekniğinin devrede olduğu bir yaklaşımdır: *Zavallı* çocuk, *hassas* genç kız, zenginlikten yoksulluğa *düşen soylu* erkek. Dikkat çekici olan işte bu belgelerdeki “kurgusal” yanlardır. Bir başka ifadeyle intihar anlatısının biçimlendirilmesi, gerçeklikten ayrıştırılan bir düzenlemeye varabilmektedir.

Türk edebiyatının ilk ve önde gelen roman örnekleri de üzerinde durulan bir başka kaynak grubudur. İntihar, dönemin insanını, toplumunu kendine yeniden yansıtan, ayna işlevi gören roman anlatılarına konu olmuştur. Edebî eser, genel-geçer kabulde anlatının yaratıcısının hayal gücüne bağlı olsa da yazarın gözü, duyuları, zihni, ruhu toplum üzerinde bir çevreden birçok çevreye çevrilir. Yazarın, bir metin-anlatı olarak kurmaca yapsa bile hikâyesinin, hikâyenin üzerinde kurulduğu toplumsal, kamu, özel, kişisel mekân ve kişilerden oluşan bir zemini vardır. Tanzimat ve sonrası roman-hikaye yazarı da, bu zeminden ilham alır. Bu sebeple İstanbullu bir romancının eserindeki kahramanlar ve olaylar gerçeklikten tamamen kopuk değildir. Bu sebeple dönem romanlarını değerli bir kaynak grubu olarak görüyoruz.

2. Kurgudan Gerçeğe Gerçekten Kurguya

Taaşuk-ı Talât ve Fitnat, *Hüseyin Fellah*, *Dürdâne Hanım*, *Sergüzeşt*, *Zehra* gibi Tanzimât ve sonrası Osmanlı-Türk edebiyatının öncü romanlarında intiharın temsili ilk bakışta acemice ve yüzeysel görünür.⁵ Bununla birlikte intihar temsillerinin okunması ile temsili yapan ve temsil edilen kişiler arasındaki ilişkinin yakalanabileceğini düşünüyoruz. Yazar, karakterler ile arasına az veya çok mesafe koyarak meseleye saygılı, mizahî, şefkatli, alaycı veya aşağılayıcı bir şekilde yaklaşabilmektedir.

19. yüzyılın sonlarından 1930'ların sonuna kadar geçen dönemde Türk romanında intihar, özellikle düz anlam katmanını oluşturan aşk anlatısı içinde işlenen bir tema olarak belirir.⁶ “Aşk”ın açılımı ise oldukça geniştir ve çeşitli duyguları, tavırları içinde barındırmaktadır. Örneğin, intihara sürükleyen aşkın hemen yanı başında kıskançlık ve intikam vardır.

⁵ Osmanlı-Türk roman edebiyatının tarihine dair bkz. Tanpınar (2012) ve Özön (1945).

⁶ Kadın-erkek ilişkileri edebiyatın olduğu kadar sinemanın da konusudur. 1908'den 1913 yılına kadar çektiği 350 filmle Amerikan sinemasının en verimli yönetmenlerinden David Ward Griffith'in yöneldiği küçük hikâyelerde kahramanlar, Türk edebiyatının müntehirlerini andıracak kadar melankoliktir. İntihar, sadece sinemanın ele aldığı farklı coğrafyalarda âşıklara özgü bir çözüm gibi durmaz. 1920'lerden başlayarak İstanbul'da artan intihar vak'alarının en önemli sebeplerinden biri yine aşktır. Bu yüzden en az edebiyat kadar insanlar ve onların sevme biçimleri üzerinde etkili olan sinema dilinin de söz konusu müntehirlere rehber olduğu söylenebilir. Bkz. Kaynar (2012: 183, 184).

Nitekim *Nabizâde Nâzım*'ın romana adını veren karakteri *Zehra*'nın (1896) en önemli özelliği hastalıklı kıskançlığıdır. Çocukluğundan beri var olan ve gittikçe artan bu kıskançlık kocası *Suphi*'nin onu *Sırrıcemal* için terk etmesi ile nefret hissinde birleşir. *Zehra* bir taraftan kıskançlık diğer taraftan yalnızlık altında ezilir ve bu durumdan kurtulmanın çaresini bir türlü bulamaz (*Nabizâde Nâzım* 1954: 72). Onun kurduğu plan neticesinde bebeği ve *Suphi*'yi kaybeden *Sırrıcemal* birkaç başarısız denemenin ardından kendini sarnıca atarak öldürür (*Nabizâde Nâzım* 1954 : 123). Her şeyini yitiren *Suphi* de intiharın kıyasına gelir. Fakat o bunu yapacak cesareti bulamaz:

Suphi hâlâ her tarafı karanlık görmekte idi. Bu keşmekeşten (çekişmeden), bu ısraptan, bu ümitsiz hayattan kurtulmak için yalnız bir çare görmekte idi: İntihar!

Fakat şu tasavvur hatırına geldiği zaman tüyleri ürperdi. İçine bir soğukluk düştü. Sanki ölüm karşısına geçmiş de çukur gözleriyle kendisine bakıyor gibi gelmekte idi. Hızla gerisin geriye dönüp yine geldiği tarafa doğru inmeye başladı. Ölümden korkmakta, intihar için de yüreğinde kuvvet ve cesaret bulamamakta idi. Ölmek o kadar kolay bir şey görünmüyordu. (*Nabizâde Nâzım* 1954 : 123)

Romanın anlatıcı söylemi hemen bu noktada müdahale eder. *Suphi*'nin muhakemesini pek yarlılı yürüttüğünü ve öyle sandığı gibi her şeyin bitmediğini, bir kurtuluş yolu olduğunu dile getirir. Böylece benzer bir ikilemde olan muhtemel okur açık bir dille uyarılır. Nitekim roman kahramanı çok geçmeden ne kadar hatalı düşündüğünün farkına varır (*Nabizâde Nâzım* 1954: 153). Bir türlü sevdiği adamı unutamayan, bu sebeple tarifsiz acılar içinde yaşayan *Zehra*'yı bekleyen son da intihardır. Böylece yaptıklarının bedelini ödeyecektir. *Zehra* dinî inancı sebebiyle bunu doğrudan yapamasa da hastalığını azdırıp, hekim çağırarak ve ilaçlarını içmeyerek dolaylı bir yoldan gerçekleştirir. Gerçi son anda "aklı başına gelerek hayatın kıymetini takdir etti ise de iş isten geçmiş"tir (*Nabizâde Nâzım* 1954: 186-188). Yazar müdahalesi, intihar eylemine muhtemel sınırlandırma mekanizmalarıyla kendini gösterecektir, öyle ki bu roman yazarının ("anlatıcı" olarak) didaktik, terbiyeci bakışının devrede olduğu bir noktadır; dinî hissin müntehirdeki kuvveti, dinî inancın pozitif şiddeti intiharı engelleyici bir faktör olarak sunulur. *Diirdâne Hanım*'da (Ahmet Mithat, 1882) ise roman kahramanı onu hamile bırakan ve evlenmeyi reddederek kötü bir duruma düşüren *Mergüp Bey*'i cezalandırmak için kendini zehirlemeyi tercih eder (Ahmet Mithat 2010: 151-154).

Aşk saygı uyandıracak kadar saf ve temiz ancak imkânsız da olabilir. *Sami Paşazâde Sezaî*'nin esirlik / kölelik - cariyelik kurumunun ilk eleştirisinin yapıldığı

*Sergüzeş'*in (1888) kadın karakteri cariye Dilber kiskanç değildir. Aksine o kadar zayıf, iffetli ve kırılığandır ki intiharına acımamak elde değildir. Diğer taraftan bir cariye olarak alınıp satılan ve pek çok eziyete maruz kalan aynı Dilber'in Nil'in sularında son bulan ölümü okuyucuya yoksunluklarla dolu zor hayatına uymayacak derecede kısa, sıradan ve duygusuz görünür.

Fatma Âliye'nin Muhâdarât (1892) adlı romanının kahramanı Fazıla da sürekli olarak intiharı kıyısındaki bir kadındır. Annesini kaybeder, kardeşi ile öksüz kalır. Babası iki kardeşin hayatını çekilmez hâle getirecek olan bir kadın ile evlenir. Üvey anne iftira ile Fazıla'nın evliliğine mani olur. Romanda intiharı "zaman zaman düşünen" Fazıla'yı durduran motif ise İslâmiyet'e göre, intihar edenin cennete gidemeyeceğini "bilmesi"dir. Bu bilme ve intihardan vazgeçiş anı şu sözlerle dile getirilirken intihardan vazgeçişin iç anlamlandırılması müntehirlerin nitelenmesi üzerinden yapılır. Burada cesur - mert hâlin karşıtı, müntehirin 'ac'z'inin ifadesi olarak intihar eylemini kötüleyen sıfatlardır (Bkz. Alıntı metinde vurgu)

Muvakkat olan bir âlemdeki rahatsızlığa tahammül eyleyemedikleri halde, kendilerini ebedî olan bir âlemdeki azâb-ı elîme atmağı nasıl göze alabiliyorlar? (...) İntihar! Miskinlerin, zayıfların, sabırsızların, korkakların, ihtiyâr eylediği bir şeydir! Evet! **İntihar, mihnete, cefaya, tahammül edemeyecek kadar miskinlerin, feleğin cevri ve taaddisine karşı göğüs gerip karşı duramayacak kadar korkakların, muhâceme-i emvâc-ı hayata dayanamayacak kadar zayıfların, evcâ ve ıztrab-ı dile sabreleyemeyecek kadar metanetsizlerin işidir!** Hiçbir merd ve kahraman olan kimse bu aczi göstermez ve intiharı ihtiyar eylemez! (Fatma Âliye 1996 : 261).

Taaşuk-ı Talât ve Fitnat'ın (Şemseddin Sami, 1872) olay örgüsünün merkezinde Talât ile Fitnat'ın aşk ilişkisi ve başka biriyle evlendirilen Fitnat'ın intiharı yer alır. Talât ve Fitnat birbirini sevmektedir. Fakat üvey babası kızı zengin bir adamla evlendirir. Tesadüfen kızın evlendiği adam vaktiyle annesini terk eden adamdır ve bu acı gerçek, Fitnat sevgilisinden ayrılmanın verdiği üzüntü ile kendini öldürdüğünde ortaya çıkar. Türk edebiyatında çoğunlukla kızlar - kadınlar müntehir olarak öne çıkarılsa bile aşk çift yönlü bir ilişkidir. İki taraf da aşkın zalim güzelliğinden nasibini alır, kavuşamama, birleşememe erkeği de çaresiz kılar, dolayısıyla aşk için sadece kadınlar intihar etmez.

Zavallı Çocuk'daki (Namık Kemal, 1873) Atâ bunun iyi bilinen bir örneğidir.⁷ Ailesi tarafından istemediği biri ile evlendirilmesi yüzünden sevdiği genç olan Atâ ile birleşemeyen Şefika üzüntüsünden (kahırlanıp) verem olur. Türk romanında malum kız-kadın, erkek ayırdetmeyen bu "ince hastalık" alt temasının yanına bir de intihar

⁷ Namık Kemal ve eserlerine dair bkz. Tanpınar (2012: 340-436), Özön (1945: 203-213).

eklenir. Şefika'ya kavuşamayacağını anlayan Atâ eczanelerden getirttiği zehri sevgilisinin başucunda içerek acılar içinde ölür. Bunu gören Şefika da zaten son haddini bulmuş olan zayıflığından dolayı takati tükenerek ölür (Namık Kemâl 1940: 87-94). Atâ, bu dünyada kavuşmamakla birlikte sevgilisine ahirette kavuşacağını düşünmektedir (Namık Kemâl 1940: 90). Öte yandan Şefika'nın annesi Tahire Hanım duyduğu üzüntü ve pişmanlığı , "Kızım...benim , babasını borçtan kurtarmak için Őehit olan kızım" sözleri ile dile getirir (Namık Kemâl 1940: 94). İntihar eyleminin bu Şekilde "makule" ekilmesi analize muhtaçtır. Dinen günah olan intihar dünyevî hâl ve zamanda maddî vaziyetin gerekçesi olarak sunulur. "İntihar eden" Atâ'dır fakat rızası olmadan evlendirilen Şefika da "aresi olmayan" bir hastalıktan takati tükenip ölür. "Kurban olma" artık "kendini kurban etme"dir. Böylece ebeveynin kutsal oluş motifi, onun için kendini feda etme dinen günah olan intihar eylemini örter.

Őehit olarak görülenlerden biri de Ahmet Mithat'ın *Hüseyin Fellaħ* (1875) romanındaki Civelek Mustafa karakteridir. Romanın kahramanı -adına rağmen- Őehlevend adındaki bir genç kızdır. Őehlevend'in yolu Mustafa ile ilk kez İstanbul'da keşişir. Bir macera ve aşk örgüsü içinde Őehlevend ile garip bir Şekilde Cezayir'de yeniden bir araya gelen Mustafa onu sevmektedir. Fakat Őehlevend'in nerisi ikisinin kardeş gibi yaşamasıdır. Mustafa bunu kabul etmeyerek ölmek istemiş ve Őehlevend de Mustafa'nın bir Őehit olduğunu söylemiştir. Anlatıcı, "konağın tam kapısı karşısında bir mezar yapılarak Civelek oraya defnedilmiş ve kapıdan her girip çıkan bu temiz kalpli kahramanı yâd etmekte" diyerek okuyucudan Mustafa ve ölümüne sayđı duymasını bekler (Ahmet Mithat 2005: 392-396).⁸

20. yüzyılın dönümüne geldiğinde, ilk nesil ikinci nesille buluşur ve aşkın hâllerinin evlilik dışı, "yasak" yüzünün varlığı tema olmaya devam eder. Böyle bir ilişkinin karakteri kimi zaman intihar ile cezalandırılırken kimi zaman da her Şeye rağmen sonunda toplumun kurallarına boyun eğdiğinden sayđınlık kazanabilir. Müntehir tipolojisinde intihara yüklenen anlamla ilişkili olarak kendi kendine verilen ceza - cezalandırma - teması, vrenin, toplumsal baskının vereceği cezadan [yazılı olmayan normların ağırlığı, aşağlanma, horlanma, kk düşme, dışlanma, 'kötü kadın' (*femme fatale*) varyantlarına yüklenen anlamlar] kaçış - kurtuluş yoludur. Örneğin, *Aşk-ı Memnu*'nun (Halit Ziya Uşaklığil, 1899) Bihter'i yasak aşkının ortaya çıkacağını anlayınca intihar etmiştir. *Jntiirk*'te ise (1910), Ahmet Mithat (2009: 304) sevdiği erkekten karşılık bulamadığı için Nurullah'ın sürgününe sebep olan Ceylan ile olumsuzlanan hafiye babası eserin sonunda intihar ile yaptıklarının cezasını ekerler.

Hüseyin Rahmi Gürpinar'ın ise *Sevda Peşinde*'de (1912), evli bir kadın olarak

⁸ Aslında eser parasız ve kimsesiz kalan bu sebeple denize atlayarak ölmeye karar veren fakat son anda korkarak bunu gerçekleştirmedikleri anlaşılan anne-kızın konuşmaları ile başlar. Őehlevend'in babası da utancından ölümü seçmiştir.

Aynınur'u bir başkasına duyduğu aşk ile kişileştirmesi, bu temanın vazgeçilmez olduğunu gösterir. Yasak aşkın ortaya çıkma tehlikesi karşısında Aynınur da intihar eder. Onun intiharına arkadaşı Seza Hanım üzüldürken kocası Sermet Bey böyle bir durumda intiharın yerinde bir karar olduğunu dile getirir, Seza Hanım'da istemeyerek de olsa arkadaşının ölümüne sebep olmanın verdiği suçluluk duygusu ön plana çıkarılır. Bununla birlikte üzüntüsünü dile getirirken bir kadın hassasiyeti ile Aynınur'a duyduğu acıma ve her şeye rağmen bir insanın yaşam hakkına duyduğu saygının zayıf savunusu toplumun yazılı olmayan kuralları ile konuşan Sermet Bey'in güçlü yargılaması altında ezilir (Gürpınar 2006: 22)

Eylül'de (Mehmed Rauf, 1900) de Necip, Suad'a duyduğu yasak aşktan dolayı çektiği acı ile zaman zaman ölümü arzular. Sonunda ölen sevgilinin ardından yaşamak istemeyerek ölümü seçer. Yine bir başka örneği, Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın *Son Arzu* (1923) adlı romanında bulabiliriz. Eserin konusu, üç farklı karakterdeki üç genç kızın (Nuruyezdan, Zişan ve Vicdan) aşk ilişkileridir. Bu kızlardan biri olan Nuruyezdan, kocasına, bir başkasına aşkını itiraf ettiği ve intihar edeceğini açıklayan bir mektup gönderir: "Bu aşk benim için bir cinayet, sizin için bir zillet, öteki için büyük bir izaçtır. İntiharım beni, sizi, onu, üçümüzü birden kurtarıyor." (Gürpınar 2012: 189). Gerçi bu hareketiyle insanların kınamasına hedef olacağını bilmektedir. Ancak başka çıkış yolu bulamamaktadır ve son olarak istediği, "Af...Merhamet...Şefaat"tir. (Gürpınar 2012: 190). Bütün bunlar istisna değildir. Özellikle Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın eserlerinde intihar olgusuna sıklıkla başvurulmuş, intihar-müntehir ilişkileri roman kurmacasında gerekçe ve açıklama motifleri, dolayısıyla sebepler aşkın dışına da çıkarılmıştır: Örneğin, *Şıpsırdı*'de (1911) ağabeyi Meftun Bey'in 'alafrangalık' adına aileyi her türlü rezaletin içine soktuğunu gören Raci, çaresizlikten intihar etmeyi düşünür ama daha sonra bu fikrinin yanlışlığını görerek vazgeçer (Gürpınar 2008: 462). Aynı eserde bir kadına aldanarak babasının parasını ve senetlerini çalan Mahir Bey de kullanıldığını anlayınca kendini vurmaya seçer (Gürpınar 2008: 465-468). *Ben Deli miyim?*'de (1925) ise, çocukluğundan beri psikolojik sorunlar yaşayan Şadan karakteri sanrılar görür, sesler duyar. Bu sesler onu intihara teşvik eder:

Vapurdan köpüklü denize bakarken, trende gözlerimin önünden su gibi akan toprağı seyrederken sukuttan korkarak geri çekiliyorum. Sonra yine yavaş yavaş tehlikeye doğru uzanıyorum. O zaman meçhul bir müşevvik bana "Kendini aşağı at...At," diyor (Gürpınar 2011 : 26-28).

Gürpınar muhtelif eserlerinde intihar ile ilgili görüşlerini dile getirip işlese de bunu *Ölüm Bir Kurtuluş mudur?* romanında müstakil olarak tahlil ve tenkit eder. Bu eser aslında Gürpınar'ın kendi döneminde özellikle de 1927 ve 1930'lardaki 'intihar salgını' konusunda basında tanık olduğu hararetili intihar tartışmalarını kurgu

dünyasına taşımasından ibarettir. Romanda, Doktor Nusret Hulki'nin hastalarına yaptığı açıklamalar intiharın aklen, ahlâken, dinen kabul edilemeyeceğini göstermeye yöneliktir. İntiharın sebepleri üzerinde durulur. Hastaların itiraf ve savunmaları birer birer çürütülür (Gürpınar 1945).

Cumhuriyet döneminde geçen, Aka Gündüz ve Nemide Al tarafından kaleme alınan *Üç Kızın Hikâyesi*'nde (1933) ise, Beti geçmişte yaptıklarından dolayı insanların acı çekmesinden duyduğu vicdan azabı ile intihara karar verir. Bunun için dönemin en popüler intihar yöntemini kullanarak tentürdiyot içer ancak zamanında yetişilerek kurtarılır. Yazarlar, doktorun ağzından intihar edenlerle alay ederek bütün genç kızlara şu öğütleri verirler:

Bir genç kız için intihara teşebbüs, rezaletten başka bir şey değildir. Annene kızar intihara kalkarsın, elâlem namusuna toz kondurur. Fasulyenin tuzu az diye sinirlenir intihara kalkışsın, konu komşu "Kim bilir hangi şöförü seviyordun da babası vermedi" der. Namusuna çamur kondurur. İntihar bunun için fenadır. Doğru dürüst iş için olsa bile her intihar mutlaka namusa toz kondurur. (Gündüz-Al 1933 : 194-197)

Ayrıca hekim olarak tentürdiyot ile intihar olmayacağını da ekler. Bu yöntem kepezektir. Doktorları biraz güldürür, anne babaları biraz telaşa düşürür. Doktorun intihar edecek genç kızlara tavsiyesi tentürdiyot ya da süblime, kömür gibi yöntemleri seçmemeleridir. Zira bunlar kesin bir ölüm getirmemektedir. Kaldı ki denize atlamak da iyi yöntem değildir. Hemen kurtarılmaktadırlar. Diğer yöntemleri de karikatürize ederek alay eder. Onun için mutlaka intihar niyetindeyseler önerisi Darülfünun'un felsefe, ilahiyat fakültelerine girmeleri ya da bir şair veya muhalif bir gazeteci ile nişanlanmalarındır. Böylece bir kere değil her dakika kırk defa ölebileceklerdir öyle ki sonunda Beti doktorun sözlerine kahkahalar ile gülmeye başlayarak intihar yerine artık yaşamak istediğini söyler (Gündüz-Al 1933: 198-199). Doktora göre, "Neticelenmemiş intihar şantajdır: Neticelenmiş intihar da enayilik!" (Gündüz-Al 1933: 200). Doktorun bu sözleri edebî bir kurgu gibi görünse de aslında erken Cumhuriyet dönemi Türk seçkinlerinin intihara bakışlarını yansıttığı açıısından bir gerçekliğin ifadesidir.

3. Kayıtlara Geçme ve Sorumlu Bulma

Edebiyat anlatısı bir yansıma, bir temsildir. Dolayısıyla Türk edebiyatının bu iyi bilinen roman örneklerinden yapılan kısa seçkide intihara bireysel olduğu kadar toplumsal bakışı izleyebiliyoruz. İntihar ve müntehiri çok yönlü olarak okuyabileceğimiz durumlar elbette gerçek dünyanın kendisindedir. Fakat unutulmamalıdır ki kayda geçirilme esnasında gerçeklik de bakış açısına göre

müdahaleye uğrar, farklılaşabilmektedir.

3.1 İntihar Sebebi ve Şekli Üzerine Kayıtlar Ne Söylüyor?

İntihar vak'aları, Osmanlı sahasında, devletin resmî kayıtlarına ya da gazete manşetlerine intihar edenin kimliği, intihar sebebi, şekli ve sonucu ile geçmektedir. İntihar olayları yetkililer tarafından yaralama, soygun, boğulma, yangın gibi olaylarla birlikte kaydedilmektedir.

İntihar vak'ası güvenlik güçlerine müntehirin yakınları, komşuları veya görgü şahitleri tarafından bildirilir. Bazı durumlarda güvenlik güçleri de intiharın şahitleri olabilir. Haber alınır alınmaz araştırma süreci başlar. Eğer intihar eden ölmemişse ifadesi alınır. Ölmüşse akraba ve komşular sorguya çekilir. Elde edilen veriler, adli doktorun raporu ile birlikte savcının kararını belirler ki bu, ölümün kaza, intihar ya da cinayet sonucu olduğu şeklindedir (Arkun 1978: 32) Cinayet vak'alarına intihar süsü verilmesi ise rastlanan bir durumdur.⁹ Bu sebeple, yetkililerin ilgisi, öncelikle, yaralama ve ölümden bir başkasının rolü olup olmadığını tespit etmeye yöneliktir.

Araştırma esnasında kayıtlara geçmesine dikkat edilen hususlardan biri de aile üyelerinin teşhis için müntehirin zarar görmüş bedenini görmek zorunda kalmasıdır. Örneğin, 1860'da Kütahya Börekçiler Mahallesi sakinlerinden Ümmügülsüm Hatun'un intiharı görevlilerce kayıtlara '*kara sevda sebebiyle asılma*' olarak ve bunun mahalleli ile erkek kardeşler Hacı Mehmed Ali ve Mustafa'nın tasdikiyle ortaya çıktığı şeklinde geçiriliyordu (BOA MVL 598 / 58) Bu belgeden anlaşılın, kardeşlerin ölüm sonrasında diğer müntehir yakınları ile aynı acı deneyimi paylaştıklarıdır.

İntihar kararının verilmesinde en önemli ve kesin kanıt olarak müntehirin ifadesi kabul edilmektedir. Bu yazılı veya sözlü bir açıklama olabilir. 1888 Ocak ayında Harbiye 3. Sınıf öğrencisi Bağdatlı Nuri kendini amonyak ile zehirler. Vefatından önce kendi ifadesi ve bazı öğrencilere hitaben kaleme aldığı evrak üzerinden yapılan ilk tahkikatta Nuri'nin okulun karşısındaki eczaneden iki kuruşluk amonyak alarak içtiği ortaya çıkmıştır (BOA Y. PRK. ASK 44 /10). Ayrıca soruşturma esnasında Nuri'nin intihar sebebine dair ayrıntılı bilgi elde edilmiş fakat bunun mümkün olduğunca gizlenmesi hedeflenmiştir. Zira iki erkek arasındaki "*muaşakanın şer'an, aklen, edeben*" yasaklanmış ve ayıplanmış olduğunun bildirilmesi gerekçeyi yeterince anlaşılır kılıyor. Bu özel, hakkında tabularını üreten, müntehiri sessiz yapan, konuşturmayan sebep bir kenara bırakılsa bile soruşturmayı yürütenler için başlı başına intihar, dünyada ve ahirette, Allah indinde olduğu gibi insanlar arasında da "mekruh ve menfur" bir eylem olarak görülüyordu. Özellikle de asıl vazifesi ilim

⁹ Örneğin eşinin intihar ettiğini bildiren Salih'in aslında öldürdüğü yapılan tahkikat sonrasında ortaya çıkmıştır (BOA TFR. I.KV. 138 / 13791)

tahsili, devlet ve memlekete hizmet etmek, sırası geldiğinde “din u devlet için canını feda etmek” olan bir askerî okul öğrencisine hiç yakıştınlamayan, şiddetle kınanması gereken bir eylemdi (BOA Y. EE 0005).

Zaptiye Nezâreti'ne ait 27 Şubat 1894 tarihli bir belgede de Sultan Bayezid civarında Emin Bey Mahallesi'nde oturan Bâb-ı Seraskeri İkinci Levazım Şubesi Başkâtibi Hüsni Efendi'nin evinde silah ile intihar ettiğinin bildirilmesi üzerine derhal gerekli soruşturmanın başlatıldığı haber veriliyordu. Hüsni Efendi kendi el yazısı ile bıraktığı vasiyetnâmede intihar sebebini kalem odacısı Ahmed'in müptela olduğu frengi illetini kendisine bulaştırması ve hastalığının çaresi bulunmaması olarak gösteriyordu. Hüsni Efendi'nin hastalığın odacıdan geçtiğine hiç şüphesi yoktu. Onun otuz beş seneden fazla devlete hizmet eden şerefli bir memur olarak böyle bir hastalığın mağduru olmaktan duyduğu utanç ve kızgınlık satırlarına yansır öyle ki Ahmed'i mezarı kenarında bıraktığı üç çocuğu ve ailesinin manevî katili olarak tanımlarken bu hastalığın geçebileceği mahallere ömründe girmemiş, işten eve, evden işe giden namuslu bir adam olduğunu açıklama ihtiyacı duymuştu (BOA Y. PRK. ZB 12 / 101).

Geride bıraktığı notlar ile ölümüne açıklama getirenlerden biri de Said Bey'dir. Said Bey'in intiharına dair 14 Şubat 1883 tarihli olay sonrasında tutulduğu anlaşılan ilk kayıta, Sultan Ahmed civarında oturan İkinci Ordu Piyade Altmış Birinci Alay Kâtibi Said Bey'in kardeşi Faik ve Evkâf'tan komşusu Münib Efendi yanında iken cebinden bir takım evrak çıkarıp attıktan sonra üzerindeki bir tabanca ile kendini göğsünden vurarak öldürdüğü bildiriliyordu. Fırlattığı kâğıtlardan biri Serasker Osman Paşa'ya diğeri Muhasebat Reisi (Nâzır) Hasan (Rüşti) Paşa'ya hitap etmekteydi. Ayrıca bir de vasiyetnâme bırakmıştı. İlk bilgiler tanıkların ifadeleri ile geride bıraktığı söz konusu belgelere dayanmış olmalıdır (BOA Y. PRK. KOM 4 / 5). 25 Şubat (1883) tarihli ikinci belgede olaya dair daha detaylı bilgilere erişilmiştir. Öncelikle öğrenildiğine göre, Said Bey tabur kâtipliğiyle askeriyeye dâhil olmuş çeşitli yerlerde görev yapmış, Plevne'de alay kâtipliği rütbesine getirilmiş, dönüşünde Ankara Redif Alayı kâtipliği yapmış, bir ara kumandanın maiyet kâtibi hizmetini dahi görmüştür. Fakat hakkında şikâyet sebebi ile soruşturma açılarak muhakeme edilmiştir. Arkadaşlarına muhtelif cezalar, kendisine de on yıl kürek cezası verilmiş, itirazı ise reddedilmiştir. Said Efendi, Serasker ile Muhasebat Nâzır'na müracaat etmiş ise de olumlu bir cevap alamamış olduğundan ölmeye karar vermiştir (BOA Y. PRK. KOM 4 / 5).

Bıraktığı iki intihar notunu da aynı gün yani 11 Şubat'ta yazmıştır. Serasker Osman Paşa'ya yazdığı notta, onun nezdinde “müstakim ile hain”in bir olmasından yakınıyordu. Fakat öbür dünyada muhakeme olacaklarını ve orası bu dünya gibi olmadığından bir serasker ile kendisi gibi sıradan bir kişinin eşit olduğunu (statü toplumuna doğrudan vurgu ve bunun bir asker tarafından yapılması dolayısıyla önemli), sadık bildiği kişilerin suçlarını, kendisinin nasıl bir komploya kurban

edildiğini sayıp dökmüştür. Bu satırlarda Said Bey'in duyduğu hayal kırıklığı ve kızgınlık yanında acıyı hissetmemek mümkün değildir. O kendisinin bu dünyada uğradığını düşündüğü haksızlık karşısında gerçek yargılamanın yapılacağı "öbür dünyada" ('ahiret' göndermesi) Allah'ın adaletine güvenmekteydi. Said Bey, Muhasebat Reisi Hasan Rüştü Paşa'ya yazdığı notta ise çıkış yolu kalmayan birinin hem kaçma arzusu hem de karşındakileri cezalandırma isteği ile konuşmuştur. Burada da hakkındaki iddiaların asılsızlığını ve namusu uğruna canını feda ettiğini tekrarlar. Namusu için canını feda etmektedir ancak hakkını helâl etmeyecektir. Attığı imzaya kızgınlığı şu şekilde yansıır: "Sadık ve yevm-i cezada müddeiniz Said" (BOA Y. PRK. KOM 4 / 5). Vasiyetnâmesinde ise ailesi ve arkadaşlarından son istekleri yer alır. Ailesinden istediği haklarını helâl etmeleri, arkasından dualarını eksik etmemeleri ve mektupları yazdıkları kişilere teslim etmeleridir (BOA Y. PRK. KOM 4 / 5).

Her müntehir Hüsnü ya da Said Bey gibi açık bir not ile sebebi ve sorumluyu doğrudan bildirmez. Ancak başarısız bir girişimin ardından her müntehir yetkililerin neden intihar ettiği sorusuna cevap vermek zorundadır. Nitekim Polis Mehmed Tevfik Efendi nokta görevi sırasında harap bir cami içinden inilti geldiğini duymuş, ne olduğunu anlamak için baktığında temiz giyimli bir erkeğin ağzının köpürdüğünü ve devamlı inlemekte olduğunu görmüştür. Yoldan geçenlerin yardımıyla polis merkezine nakledilen kişi için bir doktor çağırılmıştır. İlk tedaviden sonra emniyetin öğrenmek istediği, intihar sebebinin ne olduğudur. Müntehirin üzerini aradıklarında İzmirli Tahir olduğunu nüfus belgesinden öğrenseler de intihar sebebini kendi ağzından öğrenememeleri sorun olmuşa benzemektedir (*Son Saat*, Nu. 151, 20 Ağustos 1341).

3 Ağustos 1927'de ilk sayfada yer alan bir habere göre, Taksim'de polis noktasının yanı başında ve sokak ortasında kendini vuran bir Hollandalı daha yaralı hâlde yerde yatarken polis noktası memuru ile caddeden geçen halk etrafını çevirmiş ve intihar sebebini öğrenmek istemişlerdi. O anda öğrenemeseler de ertesi gün hastaneye giden bir muhabir sebebin parasızlık ve aşk olduğunu öğrenerek gazeteden meraklılarına ilân edecektir (*Son Saat*, Nu. 851, 3 Ağustos 1927).

İntihar haberlerinde niçin sorusunun kim sorusunun önüne geçtiği durumlar, vak'a seviyesinde tespit edilebilmektedir. Kadıköy vapuru yolcularından biri, Haydarpaşa önlerinde denize atlamıştır. Geride bir şapkadan başka bir şey bırakmayan bu esrarengiz kişinin intiharı, İstanbul matbuatına haber olarak düşmüş, *Son Saat*'te "Şapkalı Adam Acaba Ne İçin Kendini Denize Attı?" başlığı ile duyurulmuştur. Birkaç gün sonra kıyıya vuran ceset bulunduğunda 50-55 yaşlarında bir erkek olduğu görülmüştür. Hâlâ kimliği yanında intihar sebebi belirlenememiştir. Fakat maddî zorluk sebebiyle olabileceği şeklinde akıl yürütülerek bir açıklama getirilmeye çalışılmıştır. Ancak bu sadece bir tahmindir (*Son Saat*, Nu. 50, 7 Mayıs; Nu. 54, 11 Mayıs 1341).

1925 Temmuzunda Sirkeci'de Anadolu Otelinin dördüncü katından kendini atan Çorlulu İzzet'in hikâyesi ise, polis tutanaklarına oradan da *Son Saat*'e otel müdürü ve görgü şahidi Mehmed Efendi'nin anlatımıyla taşınmıştır. Görgü şahidi Mehmed soruşturma kapsamında polise sadece olay hakkında bilgi vermekle kalmamış İzzet hakkındaki kanaatlerini de paylaşmıştır. İzzet ile konuşmalarından öğrendiği, İstanbul'a eşini aramak için geldiğiydi. İfadesine göre aslında onun normal olmadığını hemen anlamıştı. Zira evhamlı ve manasız sözler söylemekteydi ancak "azgın bir deli" olmadığından polise haber vermeyi gerekli görmemişti. Olay günü İzzet yanında amcası Mehmed Ali, kardeşleri İsmail ve Hüseyin ile otele gelip bir oda istemişlerdi. İzzet odaya girer girmez pencereye koşup kendisini atmaya teşebbüs etmişti. O sırada onu pencerede görüp toplananlar aşağıdan "Atma! Yapma!" diye bağırmuşlardı. Fakat İzzet hiç kimseyi dinlemeyerek kendisini atmış, ayakları kırılıp, kemikleri birbirine geçmiş ve hastanede vefat etmişti. Amca ve kardeşlerin ifadeleri Mehmed'inini desteklemektedir (*Son Saat*, Nu.125, 25 Temmuz 1341).

İntihar sebebi yanında şekli de polis ve adli soruşturmanın konusu olmaktadır. Resmî makamlar sebep ve şekil üzerinden bir sorumlu arar. Zira eylemin sorumluluğu esasen müntehire yüklense de biri onu buna zorlamış olabilirdi. Diğer taraftan mevcut örnekler göz önüne alındığında sorumlunun resmî olarak tespiti, sonrasında da cezalandırılması hiç kolay değildir. Örneğin, 1858'de askere alınması üzerine ailesi zor durumda kalan Mehmed b. Ömer'in intiharında tek bir isim belirlenemese de maruz kaldığı muamele neticesi gerçekleştiği göz önüne alınarak en azından geride kalanlara yardım edilmesinin yolu aranmıştır. Zira Mehmed'in askerlikten ihraç isteğine hayli vakit geçmesine rağmen yöneticiler tarafından olumlu bir yanıt verilmemiş ve hamile olan eşi ile iki yaşındaki kızının ne kadar zor durumda olduğunu görünce Mehmed üzülenek kendisini asmıştır. Şimdi ailesi tamamen kimsesiz ve muhtaç bir durumda kaldığından eşine aylık elli kuruş maaş tahsisinin yolu araştırılmaktadır (BOA A. MKT. MVL 99 / 15).

1861'de hapisanede kendini vuran Ahmed'in ölümü araştırmaya konu olmuş fakat kimse sorumlu tutulmamıştır (BOA A. MKT. UM 498 / 77). Ahmed'in silahı hapisanede nasıl elde ettiği ve ne için kendini öldürdüğü muhtemelen yürütülen soruşturma esnasında ortaya çıkmış fakat bunlar, müntehirin kendisi dışında bir sorumlu aramak için yeterli olmamıştır. 1862'de resmî görevliler Tiranlı Hasan'ın intiharında Cinci Mehmed'in sorumlu tutulup tutulamayacağına karar vermek için de bir araştırma yapmayı gerekli görecektir. İddiaya göre, Rumeli Ordusu'nun Girit'teki piyadelerinden olup bazı psikolojik problemleri bulunan Hasan, Cinci Arap Mehmed Efendi'den aldığı muska tesirsiz kaldığı için parasını geri istemiş ikisi arasında bir tartışma geçmiştir. Bir süre sonra da Hasan intihar etmiştir. Yapılan araştırmada Cinci Mehmed'in hiçbir ilim ve hünerde kabiliyeti olmayan fakat bazı cahilleri muska yazdığına inandırarak beş on kuruş toplayan biri olduğu ortaya

çıkmişti. Hakkında başka herhangi bir şikâyet bulunmayan Cinci Mehmed'e cezaı gerektirir bir durum görülemese de bir sorumlu bulmaya yönelik böyle bir araştırmanın başlatılması yeterince dikkat çekicidir (BOA MVL 788 / 22).

Oysa 1889 tarihli bir belgede, Sapanca'da, Şerife adlı bir kadının intiharında sorumluluğu bulunduğu iddia edilen nahiye müdürü ile belediye reisinin görevden alındıktan sonra muhakeme edilmeleri gerektiği dile getiriliyordu (BOA DH. MKT 1653 / 16). 1893'te, hasta olan mülâzım İshak Efendi'yi muayeneye gitmeyerek intiharına sebebiyet verdiği iddiasıyla da Gümüşhane Belediye Tabibi Osman Efendi azledilmiştir. Fakat tahkikat neticesinde doktorun hastanın yanına gittiği, hastanın muayeneye izin vermediği ve cinnet hâlinde pencereden atlayarak vefat ettiğinin ortaya çıkması üzerine görevine iade edilmesi gündeme gelecektir (BOA DH. MKT 2039 / 118). Diğer taraftan, 1898'de tutuklu Zehra'nın kendini asarak intiharına sebep olduğu iddiasıyla muhakeme edilmiş olan Beyoğlu Tevkifhâne memuru Ahmed Rasim Efendi'den bir aylık maaş miktarı nakdî ceza ile mahkeme masrafları olarak seksen kuruşun tahsil edilmesine karar verilmiştir (BOA DH. MKT 2111 / 118).

İntihar soruşturmalarında sorumlu arayışı müntehirin yakınları veya tanıyanların şikâyet ve ifadelerine göre de biçimlenmiş olmalıdır. Örneğin 1888 yılında Bahaeddin Bey, oğlu Ali Bey'e "fi'il-i şeni"de (cehren ırza geçme suçu) bulunarak intiharına sebep olan İsmail Ağa'nın oğlu Sabri ile Cerrah Osman'ın oğlu Süleyman ve arkadaşlarının sorgulamada suçu kabul ettikleri hâlde saliverilmeleri üzerine adalet talebinde bulunuyordu (BOA DH. MKT 1563 / 50). 1905'de ise Fatma Cemile ve kızı Adana Hapishanesi'nde tutuklu bulunan kocası Tevfik Nevzad'ın intiharı sebebiyle oldukça sert ve itham edici ifadeler taşıyan bir dilekçe vermişlerdir. Gerçi dilekçeden ancak Dâhiliye ve Zaptiye Nezâretleri'nden ne maksatla kime yazdıklarının anlaşılması için başlatılan araştırma bağlamında haberdar olabiliyoruz (BOA DH. MKT 992 / 10). Dilekçenin içeriğini bilmek ilginç olurdu. Fakat acılı eşin öfkesini sorumlu olarak gördüklerine yöneltmiş olduğu kesindir.

Bir intiharın sebebi ya da sorumlusu üzerinde konuşurken, bunların genellikle müntehirin geride bıraktığı ifade ve/veya tanıyanların sonradan yaptıkları açıklamalara dayandığını göz önünde bulundurmak gerekiyor. Müntehirin açıklamasının ise yaşadığı sanılar ve bulduğu akılcı gerekçeler olabileceğini hatırlamalıyız. Diğer taraftan hiç bir açıklama geride kalanların onu neden zamanında durduramadıklarını defalarca kendilerine sormalarına engel olamayacaktır. Hele bir de kim sorusunun hedefi olmuşlarsa bu ağır yükün altında ezilmemek mümkün değildir. Bireyler için olduğu kadar yöneticiler açısından bakıldığında da intihar eylemi bazı kuralların esnetilmesi, görmezden gelinmesi ve kolaylık sağlanmasını mümkün kılabilmektedir. Örneğin, 1897'de Mehmed Bey'in kızını kendi isteğiyle ve evlenmek niyetiyle kaçırdıktan sonra, aile rızasının alınmasına gerek görmedikleri evliliklerine baba figürü olarak engel olması, ayrıca kendisinin görev yerinin

değiştirilmesi üzerine intihara teşebbüs eden ve yaralı olarak kurtarılan Yüzbaşı Rıza'nın kızın ailesinin ikna edilerek evlendirilmesi, düğün masraflarının karşılanması ve İstanbul'da görevlendirilmesi yönünde çalışmalara başlanmıştır. (BOA Y. PRK. BŞK 54 / 92). 1895'te rüşvetten dolayı Amasya Hapishanesi'nde üç sene müddetle mahkûm olan Mecidözü'nde meskûn Çerkes muhacirlerinden Ali Bey'in zevcesinin intiharı ile üç küçük çocuğu kimsesiz kaldığından Ali Bey'in kalan cezasının affedilmesi istenebilmiştir (BOA DH. MKT 439 / 42). Dolayısıyla intiharın istek, arzu ve taleplerin hayata geçirilmesindeki gücünü "kullanmak" isteyenler eksik değildir. Örneğin, 1900'de Zaptiye Nezâretî'ne hitâp eden bir belgeden muhtedi Mehmed'in başka bir ülkeye gitmek istemediği, kendisinin ülke içinde diğer bir yere gönderilmesi yoksa intihar edeceğini söylediği anlaşılıyor (BOA DH. MKT 2416 / 27).

Kaptan Kenan da 1908'de Şirket-i Hayriye idaresinin baskı ve haksız muamelelerinden dolayı intihar edeceğini açıkladığı bir arzuhal kaleme alır. Burada artık kendisine yönelik haksızlıklara tahammül gücü kalmadığı ve girişimlerinden herhangi bir sonuç alamadığından adalet ve istikbalden ümidini keserek ailece intihar edeceklerini açıklar. Sözlerine Allah'ın kendilerini affedeceği fakat sebep olanları cezalandıracağına duyduğu inancı dile getirerek son verir. Yapılan araştırmada Kenan Kaptan'ın Paşabahçe İncir köyünde ailesi ile birlikte oturduğu, kırk senelik bir emektarın oğlu olup kendisinin de on beş yıldan beri çalıştığı fakat gözlerine ârız olan hastalıktan dolayı tedaviye muhtaç olduğunun bildirilmesi üzerine söz konusu şirket müdüriyetince açığa alındığı ortaya çıkmıştır. Şirket yönetimi Kenan Kaptan'ın bu halde çalıştırılmasının imkân dâhilinde olmadığını bildirmişse de yöneticiler münasip bir memuriyette istihdamını tavsiye ediyordu (BOA BEO 3423 / 256661). 1919'ta ise Dârülaceze sakinleri toplu intihar tehdidinde bulunurlar. Onları bu karara iten, Dârülaceze sâbık müdürünün göreve yeniden iadesi hâlinde mutlaka hayatlarını mahvedeceğidir. Bu sebeple eğer iade gerçekleşirse Babîâli Caddesi'nde "feryat u figandan" sonra topluca intihar edeceklerdir (BOA DH. UMVM 160 / 20) Atamanın gerçekleşip gerçekleşmediğini bilemiyoruz ancak böyle bir tehdit yetkilileri atama konusunda ciddi biçimde düşünmeye sevk etmiş olmalı.

Ancak intihar tehdidi kişinin aleyhine de işleyebilmektedir. İşte İbrahim Edhem bunlardan biridir. İbrahim Efendi, 1908'de arkadaşlarına intihar edeceğini açıkladığında muhtemelen başına gelecekleri düşünmemişti. Zira yetkililer söz konusu şahsın akıl sağlığının yerinde olmadığı, bu sebeple kendine ve başkasına bir zarar vermemesi için derdest edilerek gereğinin yapılması yönünde harekete geçecektir (BOA ZB 619 / 128). Yine Cuma Selâmlık resminde intihar edeceğini beyân eden Maarif Encümeni azasından Selânikli Hilmi Efendi tutuklanmış fakat ne yapılacağına karar verilememiştir. Hilmi Efendi muayene ettirilmiş ve herhangi bir cinnet eserine rastlanamamıştır. Bu sebeple bîmarhâneye gönderilememiş, 9 Ağustos'ta (1901) tutuklanmış, 4 Kasım'da ise serbest bırakılmamıştır. Yazışmalardan

anlaşıldığı kadarıyla 19 Aralık'ta hâlâ kendisi ve ailesi sürekli sızlanmaktaysa da bir karar verilememiştir (BOA Y. MTV 222 / 119; Y. MTV 224 /29). Tabii bu vak'a için, malum *devr-i istibdâtın* padişahının II. Abdülhâmid olduğu belirtilmelidir. 'Padişahım çok yaşa!' nidasının, vesvesesiyle de nâmı hüküm süren sultana duyurulduğu Cuma Selamlığı merasimi için uygulanan üst seviye emniyet tedbirlerinde en küçük bir ihmâlin, üstelik bu Maarif Encümeni azasının intihar beyânı ise, orta yüksek memurinin geçit resminde bulunduğu bilindikte yol açabileceklerinin hesaba katıldığı açıktır.¹⁰

4. İntihar Vak'alarının 'Hikâyesi': Müntehirin Mahremiyeti-nin Sınırları

Bir intihar hikâyesini resmî evrak ya da gazeteden okurken mahremiyetin sınırları kolaylıkla aşılır. Çünkü bu hikâyelerde bir insanın acı ve talihsizliğinin en mahrem ayrıntıları gözler önüne serilir. Örneğin, Kadıköy'de sokak ortasında kendini göğsünden bıçaklayan ve hafif şekilde yaralanan İbrahim Efendi intihar sebebini açıkladığında eski eşi Dilber Hanım ile olan ilişkisinin ayrıntılarını da vermiş oluyordu. Buna göre, İbrahim Efendi onu bilinmeyen bir sebeple boşamış fakat daha sonra bundan pişman olarak tekrar evlenmek istemiştir. Oysa Dilber Hanım teklifi reddetmiş, bütün ısrarlarına soğuk bir surette karşılık vermiştir. İbrahim Efendi haftalarca eski karısının evi önünde ağlayıp sızlasa bile onu ikna etmeyi başaramamıştır (*Son Saat*, Nu. 138, 7 Ağustos 1341). İntihar teşebbüsünde bulunan Ekrem Bey ise hastanede *Son Saat* muhabirine günlüklerini okuma izni vererek çok özel anlarını gönüllü olarak paylaşmıştır. Böylece muhabir olayı Ekrem Bey'in bakışıyla anlatırken, Ekrem'in intiharı sıradan, soğuk bir intihar haberi olmak yerine duygu yüklü küçük bir hikâyeye dönüşüvermiştir. Her ne kadar defterleri hususî yönlerin açıklanmaması şartıyla olsa da yazar, Ekrem Bey'in bir kadınla olan macerasının detaylarını vermekten çekinmez (*Son Saat*, Nu. 161, 30 Ağustos 1341).

Bilhassa aşk intiharları anlatılırken mahremiyetin sınırları kalkar. Aşk, intikam, kıskançlık ve aile meseleleri gazetelerden olayda adı geçenleri tanıyan ve tanımayanlara açıklanır. Müntehirin kimliği verilirken sadece adı değil oturduğu semt, mahalle, sokak ve kapı numarasına kadar kaydedilir. Kadınlar söz konusu olduğunda bu bilgilere eş ve/veya baba adları da eklenmektedir. Örneğin, tentürdiyot içerek intihar teşebbüsünde bulunan Pakize Hanım Vefa'da Katip Şemseddin Mahallesi'nde sakin Antalya vapuru ateşçilerinden Hüseyin Efendi'nin eşi olarak belirlenmektedir. Sebep ise, Pakize Hanım'ın son zamanlarda kocasıyla geçinemiyor olmasıdır. Boşanmak istemiş fakat Hüseyin Efendi bunu kabul etmemiştir. Maddî sıkıntılar da eklenince Pakize Hanım çareyi ölümden bulmuştur (*Son Saat*, Nu. 24, 8 Nisan 1341).

¹⁰ Bu yorumu mümkün kıldığı için bkz. II. Abdülhâmid devrine ideolojik simgeleriyle yaklaşan Deringil (2002).

Erenköy'de Taşlı Tarla'da yaşamakta olan emekli Hasan Bey'in 17 yaşlarındaki manevî kızı Lütfiye Hanım kendini asarak intihar etmiştir. Lütfiye Hanım, Beyoğlu Lisesi Muhasebe kâtabi Ahmed Hamdi Efendi'nin eşidir. Bir ay önce Ahmed Hamdi, Lütfiye Hanım'ı "fena hastalıklı" diye boşamıştır. Eşini son derece seven Lütfiye Hanım, kocasının kendisini bu şekilde boşamasına çok üzülmüştür. Evde kimsenin olmadığı bir sırada evin tavanındaki çengele kalın ip bağlamış ve kendini asmıştır. Fakat gazetede eski eşin Lütfiye Hanım'ın hastalığının bazı defa müthiş buhran ve cinnet belirtilerine benzediği yönündeki ifadesinin kullanılması ölüm mahremiyetinin sınırlarını aşmıştır. (*Son Saat*, Nu. 35, 19 Nisan 1341). Bahtiyar adında biri ile yaşayan Melahat Hanım da onunla bahtiyar olamayacağını anlamıştır. Zira ondan bıktığını her hareketiyle göstermeye başlamış nihayet bir gece önce eve gelmeyince de kendini denize atarak intihara teşebbüs etmiştir (*Son Saat*, Nu. 103, 30 Haziran 1341). Gümüşsuyu, Fatma Hatun Mahallesi sakinlerinden 22 yaşlarında Fahriye Hanım ise kibrit başlarını ezip içmek suretiyle intihara teşebbüs etmiştir. Fahriye Hanım, eşi İbrahim yüzünden intihar etmiştir. İbrahim haftalarca eşini yalnız ve aç evde terk etmeği alışkanlık etmiştir. Fahriye Hanım vefasız eşinin ilgisizliğine tahammül edemeyerek kendini öldürmeye karar vermiş fakat satın alacak parası olmadığından komşudan bir kutu kibrit istemiştir (*Son Saat*, Nu. 120, 20 Temmuz 1341). Kocasıyla geçinemediği için Haydarpaşa İskelesi önünde kendini denize atan Fahrünnisa Hanım'ın intihar teşebbüsü de son zamanlarda kocalarıyla geçinemeyen eşlerin intihar teşebbüslerinin çoğaldığı yorumundan sonra anlatılır (*Son Saat*, Nu. 118, 18 Temmuz 1341). Bu örneklerin birleştikleri nokta ise - elbette genelleştirmenin tehlikesinin farkında olarak - kadın dünyasında intiharın bir tepki, protesto yolu olarak görülebileceğidir. Bir başka ifadeyle kadınlar zor aile ve evlilik meseleleriyle baş etmek için intiharı bir seçenek olarak kullanabilmektedir.

4.1. Mahremiyetin Aleniyyete Yansımasında Müntehir: Acıma, Kınama, Utanma

Basındaki intihar haberleri sorumluları bir şeyler yapmaya sevk etmiş olmalıdır. Örneğin 1925 Mayıs'ında Haydarpaşa Fakülte Hastanesi asabiye koğuşundaki bir hastanın kendisini pencereden atma haberinde bu "bedbaht adam"ın ölümünde kimsenin suçu olmadığı bildirilmiş olsa da asabi hastaların yalnız bırakılmaması gerektiği ve pencerenin de açık bırakılmasının doğru olmadığı belirtilir. Önceki sene aynı yerde başka bir hastanın kendisini attığı hatırlatılarak ilgili makamlara bu mesele ile ciddi şekilde ilgilenmeleri, sorumluların cezalandırılması çağrısında bulunulur (*Son Saat*, Nu. 48, 5 Mayıs 1341). Bu tür haberler gerekli çabaların gösterilmesine katkıda bulunmuş olmalı. Fakat burada gazetelerdeki intihar haberlerinin daha farklı yönleri üzerinde durmaya çalışacağız.

Gazetelerin intihar söylemi, bir taraftan kamuoyunun bakışını yansıtırken diğer taraftan da bu bakışı oluşturmaya, inşa etmeye hizmet etmekteydi. Polisten veya müntehir ile onu tanıyanlardan alınan bilgiler muhabirin hayal gücü ve edebî yeteneğine uygun bir şekilde işlenerek okuyucuya aktarılıyordu. Tespit edilen gazete intihar anlatılarında, muhabirin veyahut intihar vak'asına hikâye dokunuşu veren bu kişinin üslubunda hisler devreye girerek acımadan kınama ve alay etmeye kadar varabilirdi. Örneğin, Dr. Haydar Bey'in hizmetçisi 18 yaşında Suzan'ın tentürdiyot içerek intihar teşebbüsünün gazeteye yansıyış şekli "acıklı roman" tanımına oldukça uygundur. Burada Suzan'a bir taraftan acınırken bir taraftan da gerekçe neredeyse meşrulaştırılır: O, hassas bir kızdır. Talihin sevki ile hizmetçi olmasından "müteessirdir, küskündür". Metin içinde sıklıkla "zavallı" olarak nitelenen Suzan yaşıtı diğer kızları gördükçe "yüreği sızlamakta onlar gibi hür ve serbest, onlar gibi mesut ve bahtiyar yaşayamadığına" üzülmemektedir: *'On sekiz senelik hayatında bir gün bile kendisini güldürmeyen bu kara bahtına darılmıştır. Hayatı sonuna kadar hizmetçilikle geçecek, ölünceye kadar çalışacak, buna mukabil eski ve yırtık bir entari, sofrası artığı ve kuru bir dilim ekme bulabilecektir'*. Suzan işte bu acı düşünce karşısında yaşamaktan ise ölmeği tercih etmiştir (Son Saat, Nu. 199, 7 Teşrinievvel 1341). İntihara adeta hak veren yaklaşıma; *'Suzan'ın talih üzücüdür fakat kendini öldürmek ondan daha fena ve daha elimdir. Eğer sinemalarda dolaşmaktan, salonlarda piyano çalıp eğlenmekten mahrumiyet mutlaka ölümle telafi edilmek lazımsa, çoğumuzun intihar etmesi lazımdır'* şeklinde bir eleştiri gelecektir. Suzan'ın acısı ilk yaklaşımda acıya aşırı vurgu ile değersizleştirilirken ikincisinde de küçümsenmekte ve farklı bir yoldan aslında yine değersizleştirilmektedir (Son Saat, Nu. 200, 8 Teşrinievvel 1341).

İntihar haberleri okuyucuya ders alınması gereken vak'alar olarak da sunulabilmektedir. Müntehir-İntihar olgusunun bir gerçeklik olarak kendi dar muhitinden çıkarılarak kamuya mâl edilmesi, intiharın hikâyesi ve hikâyeleştirme keyfiyetinde gazetecilik mesleğinin didaktik boyutunu söylemine taşır. Nitekim 26 Şubat 1926'da Beyoğlu'nda tabip Yüzbaşı Haydar Bey'in intiharı ibretle incelenen bir vak'a olarak baş sayfada verilir. Haydar Bey'i intihara sürükleyen süreç Madam Mari adlı bir kadının evinin müşterisi olması ile başlamıştır. Burada zührevî bir hastalık kapmış, hastalık ruhsal durumunu da bozduğundan Mazhar Osman Bey'in eline düşmüş ve kendine bunu bulaştıran kızıdan intikam almak üzere Mari'nin evine gitmiştir. Madam kızın olmadığını söyleyince onu ve oğlunu yaralamış ardından da kendini vurmuştur. İyi bir istikbâle aday doktor olduğu belirtilen Haydar Bey'in intiharı gençlere aynı hataya düşmemeleri için anlatılıyordu (Son Saat, Nu. 340, 26 Şubat 1926).

Bu vak'alar verilirken intiharın öyle zannedildiği kadar kolay olmadığı ve pişman olunup geri dönmek için çok geç kalınabileceği uyarısında da bulunulur. Kudret Hanım Moda vapurundan kendini Saray Burnu önlerinde denize atmış fakat daha

sonra “aklı başına gelerek” bağırıp çırpınmış ve yardım istemiştir. Sudan çıkar çıkmaz da “Ah ne yaptım ben” diyerek pişmanlığını dile getirmiştir (*Son Saat*, Nu. 128, 28 Temmuz 1341). Kasımpaşa İskelesi’nde Nebahat isminde güzelce bir kız tentürdiyot içerek ölmek istemiş, fakat çok geçmeden kıvrınmağa ve “Yanıyorum Allah” diye feryat etmeğe başlamıştır (*Son Saat*, Nu. 849, 1 Ağustos 1927). Her iki olayda da vurgulanan iki kadının yaptıklarından pişman oldukları ama aynı zamanda şanslı oluşlarıdır çünkü aynı yolu takip eden birisi pişman olsa bile geri dönemeyebilecektir. Nitekim evlatlık Şaziye bunlardan biri olarak sunulur. Şaziye Cevdet Efendi adında biri ile sevişmektedir. Ancak son dönemde büsbütün değişen münzevi ve düşünceli bir halde olan Şaziye’nin intiharında sebep olarak Cevdet’in onu ihmal etmiş olduğu düşünülür. Şaziye süblime olduğu tahmin edilen zehri içmiştir. Bu noktada haber hayal gücü ile süslenerek Şaziye’nin zehrin acısı ile bağırıp yardım istese de sesini kimseye duyuramayarak öldüğü şeklinde tamamlanır (*Son Saat*, Nu. 472, 13 Temmuz 1926).

Kimi zaman üslup son derece sertleşebilmekte hattâ hakarete kadar varabilmektedir. Örneğin, Ruhi Bey’in Firdevs Hanım ile aşk ilişkisi sebebiyle Bahr-i Sefid Otel’inde kokain içerek kendini öldürmeye çalışması “kuş kafalılık” olarak tanımlanır (*Son Saat*, Nu. 112, 12 Temmuz 1341).¹¹ Kayınvalidesiyle geçimsizliği sebebiyle zehirli otları kaynatıp içerek ölmek isteyen Mediha Hanım’ın intiharı ise, ilk sayfada “Kayın validesi ile Geçinemediği İçin İntihar Etmek Zavallılık Değil midir?” başlığı ile duyurulur (*Son Saat*, Nu. 231, 9 Teşrinisani 1341). Bir başka başlık ise şöyledir: “Hayatları ne kadar da kıymetsiz, mide hastalığından intihar edilir mi?” (*Son Saat*, Nu. 116, 16 Temmuz 1341).

Gazetelerdeki intihar haberlerinin bir başka yönü ise, kimi zaman müntehirlerin baş sayfadaki fotoğrafları ile verilen hikâyelerinin bir tür eğlendirici bilgilendirmeye dönüştürülerek kullanılmasıdır. Bu şekilde bir başkasının acısını okumak eğlenme biçimi hâline gelmektedir. Nitekim tam da İstanbul’da bir “intihar salgını”ndan söz edilen 1927 yılında (20 Mart) *Son Saat*’te “Âlemşumul ve Eğlenceli Mevzular Üzerinde Bir Anket” başlıklı yazı dizisi başlatılmıştır. Eğlenceli mevzulardan biri olarak katılımcılara yöneltilen sorulardan biri de aşk intiharı hakkında ne düşündükleriydi. Anketin katılımcıları arasında Halid Ziya, Selim Sırrı, Nezihe Muhyiddin, İsmail Hakkı, Cenap Şehabeddin, Selahattin Enis, Mazhar Osman, Hüseyin Rahmi gibi isimler yer alıyordu. Burada verilen cevaplar dönemin seçkinlerinin, tıptan pedagojiye ve beden terbiyesine, edebiyata uzanan yelpazede önde gelen kalem ehlinin intihara bakışını yansıtmaları açısından zikre değerdir. Örneğin, Kadınlar Birliği Başkanı Nezihe Muhyiddin Hanım bu konudaki görüşünü aşk için intiharı doğru bulmadığını, hafif

¹¹ Ruhi Bey’in eleştirilen intiharı detaylı bir biçimde 10 Temmuzda yine *Son Saat*’te verilmişti (Nu. 110, 10 Temmuz 1341).

mizaç adamların ıstıraba karşı gösterdiği bir zayıflık olarak gördüğünü açıklıyordu (*Son Saat*, Nu. 723, 22 Mart 1927). Cenap Şehabeddin, aşk için intiharları da aslında her sebepten intihar edenleri telakki ettiği gibi “esefle” karşıladığını beyan ediyordu. Çünkü sebebi her ne olursa olsun intiharın hayat mücadelesinde “ilân-ı mağlubiyet” olduğunu ve her mağluba da acımak gerektiğini belirtiyordu (*Son Saat*, Numara 725, 24 Mart 1927). Bir uzman olarak görüşü alınanlardan Mazhar Osman da aşk için intihar edenlere acıdığını, mecnuna acı gibi acıdığını ve vatanperverlik hürmetini sildirecek kadar kuvvetli bir aşkın bir cinnet hastalığı olduğunu belirtir (*Son Saat*, Nu. 727, 26 Mart 1927). Belki de en sert değerlendirmeyi Hâmid devrinin ikinci onunda doğan ve I. Dünya Savaşı yıllarının *sefih* İstanbulu’nu ‘açık-seçik’ kaleme alan romancı ve hikâyecilerden Selahattin Eris (Atabeyoğlu) yapar. Ona göre, aşk için intihar yalnız “iflas-ı şuur” değil bir çeşit “maskaralıklır”. Böylelerini yere yatırıp tabanlarını kızılık sobasıyla epeyce haşlamalıdır. Hattâ kurtulanların derhal tecrit edilip yaşadıkları cemiyete kendileri gibi deliler yetiştirmeyecek tedbirler alındıktan sonra salıverilmeleri önerisinde bulunur (*Son Saat*, Nu. 728, 27 Mart 1927).¹²

Kadıköy’de Muradiye Sokağı’nda oturan bir kunduracının kızı, 18 yaşlarındaki Kırstina’nın hikâyesi gazete sütunlarına taşınırken okuyanları eğlendirecek şekilde seçilen detaylarla düzenlenmeye iyi bir örnektir. Kırstina son derece güzel bir Rum kadınıdır ve Haydarpaşa rıhtımı üzerinden kendisini denize atmak suretiyle intihara teşebbüs etmiştir. Ahlâklı bir kadın olmadığı metinde sıklıkla vurgulanan Kırstina, eski âşıklarından Anadolu Demir Yolları İdaresi muhabere memuru 21 yaşlarında Ekrem Bey’e tesadüf etmiştir. Ekrem Bey genç kadınla 4 ay kadar evvel tanışmış, sevmiş, metres olarak yanına almış ve nihayet 1 ay evvel ondan ayrılmak istemiştir. Ekrem Bey tarafından terk edildiğine çok üzülen ve ondan intikam almak için bir çare aramaya başlayan Kırstina rıhtım üzerinde ona tesadüf edince kendisini tekrar yanına kabul etmesi için yalvarmıştır. Ekrem Bey kesin bir dille imkânsız olduğunu söyleyince çok üzülen genç kadın Ekrem Bey’in yakasına yapışmış ve “Hain! Alçak!” diye bağırarak ağza alınmayacak birçok küfürler savurmuştur. Bunun üzerine Ekrem Bey yumrukla kadını dövmeye başlamıştır. Rıhtımdan geçenlerden birçoğu kızın etrafına toplanmış ve hayran hayran üstü başı yırtılmış, lisanı tamamen küfür kesilmiş olan bu kadını bol bol dinleyerek kavganın neticesi ne olacağını merakla bekleyen bir temaşa grubu teşkil etmişlerdir. Kırstina sonunda kendini denize atar. Kurtarılışı, sonrasında yaşanan olaylar ve evine götürülüşü olaya şahit olduğu belirtilen bir muhabire dayanılarak renkli ayrıntı ve yorumlarla süslenir. Anlatıma hâkim olan intihar eden genç kadının sadece şahsiyetinin değil yaptığı hareketin de aşığılanmasıdır. Onu evine kadar takip eden muhabire: “*Sakın ismimi gazeteye yazma!*”

¹² Anket 25 Nisan 1927’de genel bir değerlendirme ile sona erer (Nu. 754, 25 Nisan 1927). Aşk için intihar konusunda ise bunun fenalığı ve esfle karşılanması gerektiği hemen hemen ittifakla kabul edilmiştir.

Yazarsan kendimi bir daha denize atarım" diyerek yalvarmasının ise ciddiye alınmadığı yazılarak gösterilmiştir (Son Saat, Nu. 146, 15 Ağustos 1341).

Müntehir "görülen" olmaktadır. Aynı görünürlükte olayın hemen ardından ötekinin izlemesinin açtığı rahatsızlık yanında küçük düşme korkusu ve yetersizlik hissi ile baş etmek zorundadır. Bu durumda suskun kalmayı tercih edebileceği gibi inkâra da yönelebilir. Nitekim permanganat içerek ölmek isteyen Ali Ratip kurtarıldıktan sonra ne için intihar etmek istediği yönündeki ısrarlı soruları cevaplamak istememiştir. Ali Ratip, "Bu bana ait bir meseledir. Ortada bir cürüm yoktur. Ben kendi kendimi öldürmek istedim, zabitanın alakadar olmasını arzu etmiyorum" demiştir ki bu "sudan bir cevap" olarak görülür. Onun suskunluğu belki de gülünç bir sebeple intihara teşebbüs ettiği için söylemeğe utandığı şeklinde yorumlanır. Anlaşılan bu polis için de önemli değildir. Zira gazetede polisin kendi nefesine hayrı dokunmayan bir adamla daha fazla meşgul olmaya lüzum görmediğinden evine gitmek üzere serbest bıraktığı haberi verilmiştir (Son Saat, Nu. 858, 10 Ağustos 1927). Sarayburnu açıklarında kendini vapurdan denize atan asker emeklisi Faik Efendi de intihar sebebini söylemek istememiştir (Son Saat, Nu. 284, 1 Kânunusani 1926).

Beylerbeyi'nde Çamlıca Caddesi'nde yaşayan 24 yaşındaki avukat Muammer Bey'in tentürdiyot içerek intihara teşebbüs ettiğini polise haber veren ise hane halkından biriydi. Fakat Muammer Bey bunu inkâr ederek güzel bir bahane bulacaktır. Ona göre, tentürdiyot ile boğazını gargara etmekte iken birden bire gelen hıçkırıkla tentürdiyodu yutmuştur. Sağlık durumu endişe verici olmadığından hadise güvenlik güçlerince sadece tespit edilmiş, başka bir muameleye ve araştırmaya lüzum görülmemiştir (Son Saat, Nu. 857, 9 Ağustos 1927). Bu vak'adaki müntehir tavrı Üç Kızın Hikâyesi'nde Beti'nin intiharı sonrasında betimlemeyle örtüşür: Beti, inkâr ederek tentürdiyodu yanlışlıkla içtiğini belirtmesi ve savcının da intihar olduğunu anlamasına rağmen ortada bir suç olmaması, zararsız bir asabi buhranın neticesi olduğuna karar vererek görmezden gelmesi oldukça benzerdir. (Gündüz – Al 1933: 196). Kim bilir belki de bir gazete haberinden ilham alınmıştı... Mehmed Said imzasıyla yayınlanan uzun bir intihar hikâyesinde de sahilten kendini denize atan bir ihtiyar kurtarıldıktan sonra banyo yapmak için denize girdiğini ve intihar olmadığını söylediği fakat muhabirin ısrarı ve gerçeği söylemediği takdirde karakola teslim edeceği tehdidi karşısında çaresiz kalınca kabule mecbur kaldığı anlatılır (Son Saat, Nu. 294, 11 Kânunusani 1926).

18 yaşındaki Sabriye Hanım da intihar teşebbüsü ardından başlatılan soruşturmada intihar sebebini söylemeyi reddetmiştir. Fakat bu, Son Saat yazarlarının boşlukları genç kızlık hülyaları içerisinde çırpınırken birden bire hayal kırıklığına uğradığı ve bu sebeple intihara teşebbüs etmiş olabileceği şeklinde tamamlamalarına engel olmamıştır (Son Saat, Nu. 192, 30 Eylül 1341). Hayriye'nin intihar teşebbüsü

hakkında gazeteye gönderdiği mektup ise bir bakıma genç kızın kendisi için bu kadar önemli bir meseledeki duyarsızlığa itirazdır. Anlaşıldığına göre, Hayriye, intiharına gerekçe olarak birisini sevdiği haberinden rahatsız olmuştur. Aslında ifadesini almaya gelen memurlar da benzer şekilde alaycı bir tavır sergilemişlerdir:

Hasta olduğum için hakkımda yazılan fıkrayı görmedim, gösterdiler. Siz intiharıma sebep olarak birisini sevdiğimi söylemişsiniz. Bu biraz alaya benziyor. Esasen ifademi almaya gelen zabıta memurları da benimle istihza eder gibi

- Haydi kızım, ne için intihar ettin ise sebebini söyle. Vaktimiz yok. Acele işimiz var.

Dediler ve bunları söylerken de bıyık altından gülüyorlardı. Herhangi bir hadise için sebep bulmak kolaydır. Mesela benim için de "Birisini seviyormuş" dediniz; geçti gitti. Fakat hakiki sebep ne idi? Bunu anlayıp bulmak lazım gelmez mi idi? Mademki kimse zahmete girip bunu araştırmadı, bari ben söyleyim de genç hanım ve kızlar için bu hadise bir ibret dersi olsun. Evet muharrir beyler intihar ettim. Fakat şu veya bunu severek arzuma nail olamadığımdan değil, sırf hayatımdan meyûs olduğumdan dolayı intihar ettim ve öldürücü madde olarak elime ne geçti ise içtim. (*Son Saat*, Nu. 199, 7 Teşrinievvel 1341).

Hayriye'nin itirazı tek örnek değildir. Nitekim Behice Hanım'ın intiharı da geride kalanların itirazına sebep olmuştu. 20 Kasım 1926'daki habere göre, Üsküdar'da sakin 23 yaşlarında bir kızdır. Bir yıl öncesinde neşeli, hayat dolu olan Behice Hanım bir seneden beri müthiş bir ruhsal değişiklik göstermiş, hele bir iki ay öncesi görenler onu adeta tanımaz bulmuşlardır. Samimi ve mahrem olan arkadaşları bir genç bahriye zabıtının hayaliyle Behice'nin çok "muazzep" olduğunu söylerlermiş. Önceki sabah her zamanki gibi kızının odasına çay götüren annesi onu asılı bulmuştur (*Son Saat*, Nu. 601, 20 Teşrinisani 1341). Oysa 22 Kasım tarihli haberde bazı hususlar değiştirilmiş ve Behice'nin babası Kenan Bey'in anlatımına yer verilmiştir. Kenan Bey kızının herhangi bir aşk ve alaka yüzünden intihar etmediğini özellikle belirtiyordu. Ayrıca Behice Hanım'ın oldukça iyi tahsilli, yüksek fikirli münevver bir hanım olduğu da vurgulanmıştı. Buradaki ifadeye göre ailesi ve Behice'yi tanıyanlar bir aşka katiyen ihtimal vermemektedirler. Behice Hanım, ani bir buhrana kapılarak hayattan bezmiş olmalıdır (*Son Saat*, Nu. 603, 22 Teşrinisani 1341).

Bir başka örnekte ise, 22 Mayıs 1928'te, Üsküdar'da Rum Mehmed Paşa Mahallesi'nde sakin Saadet Hanım'ın 11 yaşındaki evlatlığı hanımının kendisini tekdir eylemesinden müteessir olmuş, düşünmüş taşınmış ölerek bu tatsız hayattan kurtulmak istemiş, zehir almayı düşünmüş, başarılı olamamış, nihayet ekmek bıçağı ile iki bileğini de kesmiş, inleyerek yere yuvarlanmıştır. Olay tesadüf eseri haber

alınmış, kızcağız derhal hastaneye kaldırılmış ve tedaviye alınmıştır (*Son Saat*, Nu. 1141, 22 Mayıs 1928). Fakat 26 Mayıs tarihli baskıda Saadet Hanım'ın gönderdiği mektup ile bu hikâye şöyle değiştiriliyordu: Saadet Hanım'ın evlatlığı Azime yirmi seneden beri yanında olup 11 değil 24 yaşındadır. Bundan başka tekdirden müteessir olmamıştır çünkü Azime'yi evladı gibi sevdiği için tekdire kıyamamaktadır. İntihardan haberdar olunur olunmaz doktora ve zabıtaya durum bildirilmiştir. Saadet Hanım'ın neredeyse her husustaki değişiklik talebi karşısında gazete kendini haberin pek geç ve zabıta raporlarından alındığı gerekçesi ile savunmaya çalışır. Eğer Saadet Hanım'ın ifadesinin gerçeği yansıttığı kabul edilirse o zaman resmî kayıtların güvenilirliği ciddi bir mesele olarak belirecektir. Fakat Saadet Hanım'ın da çevreden gelecek tepkilere karşı kendini haklı çıkartmak istemesi ihtimal dâhilindedir. Böyle bir ihtimal söz konusu olsa bile yaş ve intihar şekline ait farklar yine de ortadan kalkmamaktadır (*Son Saat*, Nu.1145, 25 Mayıs 1928).

İlk verilışinden sonra değiştirilen bir başka haber ise, denize atlayan iki genç kız hakkındadır. 3 Mart 1927 tarihli ilk haberde, son postayı yapan Ada vapuru Heybeli'ye yanaşırken iki genç kızın denize atlayarak intihar ettikleri ve cesetlerin çıkarıldığı bildiriliyordu. Ölenler Ticaret Odası Reisi Hüseyin Bey'in kızı Meliha ile arkadaşı Nusret Hanım olarak belirlenmiştir. Hattâ cesetler çıkarıldığında iki kızın ellerinin birbirine bağlı olduğu son dakika haberi olarak ekleniyordu. Oysa 4 Mart'ta baş sayfadan verilen intihar eden iki kızın hikâyesi çok farklı bir hâl almıştı. Her şeyden önce kızlar Meliha ve Hikmet hanımlar olup hayattadırlar. Gazetede hatalı haber yapıldığı kabul edilir. Fakat ustaca bir manevra ile aldandıklarına müteessir değil, memnun olduklarını çünkü şehrin bilinen bir ailesinin mateme girmemiş olduğunu söyleyerek mesele kapatılmaya çalışılmıştır (*Son Saat*, Nu. 704, 3 Mart 1927).

Naciye Hanım adındaki bir genç kadının başından geçenler ise münteherin yaşadıkları ve ruh hâli yanında insanların bir intihar teşebbüsüne verdikleri tepkiyi göstermesi açısından oldukça ilginç ayrıntılar içerir. 16 Temmuz 1926 tarihli gazeteye ayrıntıları ile yansıyan olay şöyle gerçekleşmiştir: Naciye Hanım Fenerbahçe'de kendisini denize atar. Fakat akşam gezinti zamanı olduğundan denizdeki sandallar genç kadının imdadına yetişerek kurtarırlar. Hadiseye bizzat şahit olan *Son Saat* muhabirinin anlattığına göre, vak'a çok ani olmuş ve yapılan araştırma esnasında ismi Naciye olduğu anlaşılan kadın sessizliğini muhafaza etmiştir. Akşamüstü güneşin batışını seyir etmek için Fenerbahçe'ye toplanan halk bir anda "denize kadın düştü" şeklinde bir çığlık duymuş, çığlığın geldiği yerde toplanmıştır. Bu sırada denizde mavi kostümlü bir hanımın çırpındığını görenler mütemadiyen imdat diye bağırılmışlardır. Nihayet yardım sever bir zat ceketini çıkarmış, derhal kendini denize fırlatmıştır. Bu sırada denizde dolaşan sandallardan halkın feryadı işitilmiş olacak ki sandallar sahile doğru gelmeğe başlamıştır. Bir taraftan elbisesi ile yardıma koşan kişi diğer taraftan

sandallar birlikte kadını kurtarmayı başarmışlardır. Anlatıda asıl ilginç taraf sözde müntehir Naciye'nin sudan çıkarıldıktan sonra söyledikleridir, Halkın bütün hareketini takip ederek karaya çıkar çıkmaz etrafını çevirdiklerini gören Naciye, "Çekilin ayol..size alay mı lazım..başım döndü...denize düştüm" diye bağırarak ve bir arabaya binerek oradan ayrılmak istemiştir. Fakat bu esnada kalabalık arasından çıkan, beyaz sakallı bir kişi (tanık ifadesi), "Yalan ..kızım..yalan.. Sen geldin düşündün.. düşündün kendini fırlattın denize attın" demiştir. Naciye Hanım birden bire yüzüne vurulan bu hakikat karşısında, "Denizde çırpınırken az kaldı boğuluyordum da kimse imdadıma gelmiyordu. Şimdi yok..şöyle düşmüşüm..yok böyle düşmüşüm diye bir de yalan mı uyduruyorsunuz?" şeklinde cevap verir ve vücuduna yapışan sırsıklam kostümünü silkerek arabaya atlar. Kalabalık arasında hareket eden araba biraz ilerler ilerlemez birden bire durur ve arabanın etrafını alan halk mavi kostümlü hanımın bayıldığını görür. Hemen hanımın yüzüne su serpilir, bu esnada bir polis de olay mahalline gelir. Kendine biraz gelen hanım karşısında polisi görünce: "Aman polis efendi..beni şu halkın arasından kurtar" şeklinde polisten yardım ister. Polis memuru da kısa bir sorgulamanın ardından önemli bir hadise olmadığını ve kazara denize düştüğüne karar vererek serbest bırakır (*Son Saat*, Nu. 475, 16 Temmuz 1926).

Gazete sütunlarına taşınan bir başka intihar vak'asında ise denizden çıkarılan 16-17 yaşlarındaki Zehra adındaki genç bir kızdır. Zehra kendine geldiğinde ona da yöneltilen ilk soru nerede oturduğu ve ne için kendisini denize attığıdır. Oturduğu yeri, ismini ve hava almak üzere güvertede bulunduğu bir sırada başı dönerek denize düştüğünü söyler. Zehra'nın elbisesi yırtılmış, çıplak ve elbisesiz kalmıştır. Cuma olduğu için de elbise tedarik edilmekte zorlanılmıştır. Bu sırada kızın vücudunun bazı yerlerindeki darp izleri onu izleyenlerin dikkatini çekmiştir. Kendisini sorgulayanlara önce denize kazaen düştüğünü söyleyen Zehra bir gün sonra intihar etmek için denize atıldığını itiraf etmiştir (*Son Saat*, Nu. 335 21 Şubat 1926). 20 yaşındaki hizmetçi Tayyibe de aşk uğruna kendini denize atanlardan biridir. Fakat kurtarıldıktan sonra etrafını saran yüzlerce meraklı bakış altında bir taraftan ıslak elbiselerini düzeltmeye çalışırken diğer taraftan da neden atıldığına dair sorulara cevap vermek mecburiyetinde bırakılır ve o da ancak polis tarafından karakola götürülerek bu zorunlu ve füzuli sorgudan kurtarılır (*Son Saat*, Nu. 167, 5 Eylül 1341). Sarayburnu açıklarında kendini vapurdan atan Müslime'yi kurtarmaya teşebbüs edilmişse de kız dalgalar ile sürüklenmiştir. Bundan sonra haberden anlaşıldığı kadarıyla kurtarılmaktan ümidi kesilen Müslime'nin "nasıl boğulduğunu seyretmek" üzere yolcular güverte parmaklıklarına toplanmışlardır. Fakat başka bir vapurdan indirilen sandal ile kurtarıldığında bu beklentileri boşa çıkmıştır...(*Son Saat*, Nu. 352, 10 Mart 1926).

5.Sonuç

Buraya kadar verilen çok sayıdaki intihar vak'ası intiharın 19. ve 20. yüzyılın ilk çeyreğinde İstanbul'da önemli bir toplumsal mesele olmasını göstermesi yanında müntehirin öznel ve içsel dünyasına çekingen de olsa girebilme imkânı sundu. Bu, zihnin yasak sınırlarını aşan olağandışı dünyaya girebilmek için intihar araştırmalarında genellikle yapıldığı üzere istatistikî verilere dayalı çekici bir teorik çerçeve ile çalışmak yerine doğrudan kişisel yaşamlara ve ölümlere odaklanmak gerekiyordu. İşte böyle bir odaklanma ile kendine zarar vermenin ahlakî - toplumsal anlamı müntehirin savunusu ile birlikte okunabildi.

Yine de kabul edilmeli ki müntehirin suskunluğu çoğu kez bunu oldukça zorlaştırdı. Zira müntehir bugün olduğu gibi geçmişte de hayatının en acı anı hakkında konuşmaya istekli değildi. Devletin resmî kayıtlarına ya da gazete manşetlerine kimliği, intihar sebebi, şekli ve sonucu ile geçen müntehir "görülen" ve "gösterilen" olmaktaydı. Aynı görünürlükte olayın hemen ardından ötekinin izlemesinin açtığı rahatsızlık yanında küçük düşme korkusu ve yetersizlik hissi ile baş etmek zorundaydı ki tepkisi çoğunlukla suskun kalmak veya inkâr etmekte. Geride kalanlar ya da yetkililerin ona sorduğu ilk soru "niçin" idi ve bu o kadar önemliydi ki zaman zaman "kim" sorusunun bile önüne geçebilmekteydi. Aslında bu bir sorumlu arayıştı. Alınan cevaba göre intihar makul bir sınıra çekilebilir. Bu durumda müntehir sorumluluğu bir başkası ile paylaşabilirdi aksi hâlde sorumluluğu tek başına yüklenmek zorundaydı.

Gazete haberleri ile müntehirin mahremiyeti aleniyete taşınarak bir insanın acı ve talihsizliğinin en mahrem ayrıntıları yine gözler önüne seriliyordu. Müntehirin acısı kimi zaman acıya aşın vurgu ile kimi zamanda küçümsenerek değersizleştiriliyordu. İntihar haberlerinin bir başka yönü ise, hikâyeler ile acının bir tür eğlendirici bilgilendirmeye dönüştürülerek kullanılmasıydı. Fakat bu acı, bireyler için olduğu kadar yöneticiler açısından bazı kuralların esnetilmesi, görmezden gelinmesi ve kolaylık sağlanmasını da mümkün kılabilmekteydi.

KAYNAKLAR

Arşiv Kaynakları

Başbakanlık Osmanlı Arşivi [BOA, İstanbul] (Rakamlar sırasıyla Fonun Dosya ve Gömlek numaralarını gösterir.)

TFR. I.KV. 138 / 13791

MVL 598 / 58 ; 788 / 22

Y.EE 0005
Y. PRK. ASK 44 / 1
Y. PRK. BŞK 54 / 92
Y. PRK. KOM 4 / 5.
Y. PRK. ZB 12 / 101
Y. MTV 222 / 119; 224 / 29.
A.) MKT. MVL 99 / 15
A.) MKT. UM 498 / 77
DH. MKT 439 / 42; 992 / 10; 1653 / 16; 2039 / 118; 2111 / 118; 1563 / 50; 2039 / 118; 2416 / 27
DH. UMVM 160 / 20
BEO 3423 / 256661
ZB 619 / 128.

Romanlar

AHMET MİTHAT (2005) *Hüseyin Fellah*, İstanbul.
AHMET MİTHAT (2009) *Jön Türk*, İstanbul.
AHMET MİTHAT (2010) *Dürdane Hanım*, İstanbul.
FATMA ÂLİYE (1996) *Muhâdarât*, Yay. Haz. H. Emel AŞA, İstanbul: Enderun Kitabevi.
GÜNDÜZ Aka - AL Nemide (1933) *Üç Kızım Hikâyesi*, İstanbul.
GÜRPINAR Hüseyin Rahmi (1945) *Ölüm Bir Kurtuluş Mudur?*, İstanbul.
GÜRPINAR Hüseyin Rahmi (2006) *Sevda Peşinde*, İstanbul.
GÜRPINAR Hüseyin Rahmi (2008) *Şıpservedi (Orijinal Metin)*, İstanbul.
GÜRPINAR Hüseyin Rahmi (2011) *Ben Deli miyim? (Orijinal Metin)*, İstanbul.
GÜRPINAR Hüseyin Rahmi (2012) *Son Arzu (Orijinal Metin)*, İstanbul.
NABİZÂDE NÂZİM (1954) *Zehra*, Tertip Eden Mustafa Nihat ÖZÖN, İstanbul
NAMIK KEMAL (1940) *Zavallı Çocuk*, Tertip Eden Mustafa Nihat ÖZÖN, İstanbul.

Sürelî Yayın

Son Saat (1341), (1926), (1927), (1928), Gazetenin yararlanılan sayısının Numara, Gün ve Ay kaydı makalede belirtildi.

Diğer

ARKUN Nezahat (1978) *İntiharı Psikodinamikleri*, İstanbul: İÜ Edebiyat Fakültesi Yayınları.
DERİNGİL Selim (2002) *İktidarın Sembolleri ve İdeoloji II. Abdülhamid (1876-1909)*, Çev. Gül Çağalı GÜVEN, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
ERGİNBAŞ Vefa (2003) "Lizol, Bıçak ve Tentürdiyot: Cumhuriyet'in İlk Yıllarında İntiharlar", *Tarih ve Toplum*, Haziran, Sayı 234: 13-20.
JAMISON Kay Redfield (2004) *Erken Çöken Karanlık İntiharı Anlamak*, Çev. Emine BADEMCİ, İstanbul: Ayrıntı.
KAYNAR Hakan (2012) *Projesiz Modernleşme Cumhuriyet İstanbul'undan Gündelik Fragmanlar*, İstanbul: İstanbul Araştırmaları Enstitüsü

KILIÇ Rüya (2013) "Erken Cumhuriyet Dönemi İstanbul'unda İntihar: Toplum, Fert, Siyaset", *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi (MTAD)*, Cilt 10, Sayı 3: 100-117, DOI 10.1501/MTAD.10.2013.3.28.

ÖZÖN Mustafa Nihat (1945) *Son Asır Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

ŞENOL Nurullah (2003) *Suicidal Tendencies: Culture of Self-destruction in Ottoman Society (İntihari Eğilimler: Osmanlı Toplumunda İntihar Kültürü)*, Boğaziçi Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi.

ŞENOL Nurullah (2003a) "Arşiv Belgeleri Işığında Osmanlı Toplumunda İntihar", *Toplumsal Tarih*, Şubat, Sayı 110: 52-55.

TANPINAR Ahmed Hamdi (2012) *On Dokuzuncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul: Dergâh Yayınları.

TOPRAK Zafer (2001) "Cumhuriyette Genç Kız ve Kadın İntiharları", *Toplumsal Tarih*, Mart, Sayı 87: 25-29.

Rüya Kılıç

Doç.Dr. Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü öğretim üyesi

Adres: Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü,

Beytepe / Ankara, PK. 06800

E-posta: ruya@hacettepe.edu.tr

Yazı bilgisi:

Alındığı tarih: 5 Eylül 2013

Yayına kabul edildiği tarih: 11 Kasım 2013

E-yayın tarihi: 2 Şubat 2014

Çıktı sayfa sayısı: 28

Kaynak sayısı: 46